ग्रामीण विकास केंद्र,जामखेड
व
इकोनेट,पुणे

"भटक्या-विमुक्त,आदिवासी, दलित, वंचित समुहातील एकल महिलांची सर्वांगीण माहिती व त्यांचा अभ्यास"

संशोधक- ग्रामीण विकास केंद्र,जामखेड जि.अ.नगर व इकोनेट,पुणे

ऋणनिर्देश

भटक्या-विमुक्त,आदिवासी, दलित, वंचित समुहातील एकल महिलांची सर्वांगीण माहिती व त्याचा अभ्यास करण्यासाठी हा प्रबंध लिहणे गरजेचे असल्यामुळे सन २०१९-२० या वर्षातील ६ महिन्याच्या कालावधीमध्ये तयार केला आहे. "**भटक्या-**

अ.न.	प्रकरणाचे नाव	पृष्ठ क्रमांक

विमुक्त,आदिवासी, दलित, वंचित समुहातील एकल महिलांचा सर्वांगीण अभ्यास" ता.श्रीगोंदा, कर्जत, जामखेड जि.अ.नगर हा विषय निवडून संशोधन अहवाल पूर्ण केला आहे.

हा संशोधन अहवाल विषय निवडीपासून ते पूर्ण होई पर्यंत जे सहकार्य, मार्गदर्शन, प्रोत्साहन **तसेच भटक्या-विमुक्त,आदिवासी, दलित, वंचित समुहातील एकल महिलांचा सर्वांगीण अभ्यास करताना मला व माझ्याबरोबर या संशोधनात काम करणाऱ्या ता.श्रीगोंदा, कर्जत, जामखेड जि.अ.नगर या ठिकाणच्या कार्यकर्त्यांना विचार मांडण्याची जि संधी दिली त्या बद्दल इकोनेट, पुणे यांचे मन:पूर्वक आभारी आहे.**

तसेच ज्यांच्या शिवाय हा संशोधन अहवाल पूर्ण होऊ शकत नव्हता, अशाविषया संबधित तथ्य संकलित करण्यासाठी ता.श्रीगोंदा, कर्जत, जामखेड जि.अ.नगर या ठिकाणच्या निवडलेल्या कार्यक्षेत्रातील एकल महिलांनी केलेल्या यासहकार्या बद्दल त्यांचे मन:पूर्वक आभारी आहे.

तसेच हा संशोधन अहवाल तयार करण्यासाठी कार्यकर्त्यांना वेळोवेळी मार्गदर्शन करणाऱ्या इकोनेट, पुणे येथील गौरीताई भोपटकर, सुनिता देशमुख, स्वप्नील नेवाळे सर, विंदाताई महाजन तसेच इतर सहकारी यांचेही मन:पूर्वक आभार.तसेच ग्रामीण विकास केंद्र, जामखेड या संस्थेतील सर्वच सहभागी सहकार्यांचे मन:पूर्वक आभार.

तसेच हा अहवाल पूर्णत्वास नेण्यासाठी विशेष परिश्रम घेतल्या बद्दल सचिन भिंगारदिवे यांचे मन:पूर्वक आभार.

ग्रामीण विकास केंद्र,जामखेड

Gramin Vikas Kendra

१)	प्रास्ताविका	
२)	सर्वसाधारण माहिती	
३)	कौटुंबिक माहिती	
४)	आरोग्य विषयक माहिती	
५)	उपजीविका व संपत्ती माहिती	
६)	शिक्षणाविषयी माहिती	
६)	पोलीस यंत्रणा व न्यायालयीन प्रक्रिया	
७)	जातपंचायत	
८)	इतर माहिती	
९)	मुलाखत प्रश्नावली	

अनुक्रमणिका

Gramin Vikas Kendra

प्रस्तावना –

आज समाजाचा विचार करताना या समाजामधील एक अविभाज्य घटकम्हणून स्त्री कडे पहिले जाते. समाज घडवताना स्त्रीचा वाटा पुरुषा प्रमाणेच महत्त्वाचा आहे. म्हणजेच स्त्री शिवाय सामाज्याची व्यख्या पूर्ण होत नाही.तसेच समाज घडवण्यामध्ये स्त्रीचे योगदान पुरुषापेक्षा जास्त आहे असे म्हणणे वावगे ठरणार नाही.कारण समाज घडवण्यामध्ये महिलेचे महत्त्वपूर्ण योगदान असते,तिच्या योगदाना शिवाय किंवा तिच्या अस्तित्वाशिवाय समाज पूर्ण होऊ शकत नाही.त्यामुळे स्त्री समाजातील महत्त्व पूर्ण घटक आहे.

परंतु समाजामधील चालीरीती–परंपरा यामुळे स्त्रीकडे पाहण्याचा दृष्टीकोन बदलला आहे.यामध्ये शहरी भागातील स्त्रिया व ग्रामीण भागातील स्त्रीया याच्या समाजातील स्थानामध्ये खूप तफावत आढळते. शहरी भागातील महिलांची साक्षरता व जनजागृती तसेच शहरीकरणामुळे महिलांच्या राहणीमान व विचारामधील बदल तसेच शहरी भागातील पुरुषांमधील पुरुषांच्या विचारामधील बदल या कारणामुळे या दोन ठिकाणच्या महिलांमध्ये बदल आढळतात.

पूर्वी पासून महिलांच्या विकासाच्या दृष्टीने काम करणाऱ्या अनेक थोर लोकांनी आपले आयुष्य हे महिलांना पुरुषाप्रमाणे समान वागणूक मिळवण्यासाठी व तिला माणूस म्हणून जगण्यासाठी खर्ची केले.यामध्ये सावित्रीबाई फुले,जिजाऊ, छत्रपती शिवाजी महाराज, डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर यासारख्या अनेक थोर लोकांनी आपले पूर्ण जीवन हे महिलांच्या विकासाठी घालवले व त्यांच्या वर होणाऱ्या अन्याय अत्याचाराच्या विरुद्ध आवाज उठवला तसेच त्या काळच्या प्रस्थापित रूढी–परंपरा यांना कडाडून विरोध करून कर्मठ चालीरीती बंद करण्यासाठी प्रयत्न केले.

पूर्वीच्या काळी पतीचे निधन झाल्यावर त्या पुरुषाच्या पत्नीने त्याच्या चितेवर सती जाण्याची पद्धत असो किंवा डोक्यावरचे केस काढणे असो, शुभ कार्यामध्ये विधवा महिला असणे अशुभ मानणे, पुनर्विवाह न करण्याचे प्रथा असो की बाल विवाह असो अश्या अनेक प्रथा या थोर माणसांनी संपुष्टात आणण्यासाठी आपल्या जीवाचे रान केले.डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर यांनी आपल्या भारताच्या राज्यघटने मध्ये स्त्रियांसाठी भरीव कायदे करून स्त्रियांना माणूस म्हणून जगण्यासाठी आवश्यक त्या सर्व गोष्टी संविधान कायद्यामध्ये लिहून जणू स्त्रियांना या जुन्या–बुरसटलेल्या प्रथा–परंपरा–चालीरीती पासून मुक्त केले असे म्हणावे लागेल.डॉ.आंबेडकरांनी स्त्रियांनाही पुरुषाप्रमाणे स्वतंत्र जगता यावे यासाठी व त्यानाही पुरुषा प्रमाणे समान हक्क मिळावे,त्यांनाही अनेक गोष्टीचा लाभ घेऊन प्रगती करता यावी यासाठी

Gramin Vikas Kendra

संविधानामध्ये भरीव अशी तरतुदी करून त्यांना योग्य तो न्याय देण्याचा प्रयत्न केला आहे.

आज आपण कितीही म्हणालो की,पूर्वीची परस्थिती आणि आजची परस्थिती हि खूप वेगळी आहे,परंतु आजही काही प्रमाणामध्ये जुन्या प्रथा व चालीरीतींना महत्त्व आहे.आणि त्या चाली रीताना चालू ठेवण्यासाठी समाजातील काही समाज कंटक प्रयत्नशील असतात.हे कटू सत्य आपणास अमान्य करून चालणार नाही.जग अतिशय वेगाने बदलत चालले आहे असे जरी आपण म्हणत असलो तरी ते काही ठिकाणचा अपवाद वगळता म्हणावे लागेल.ग्रामीण भागात आजूनही जुन्या चालीरीती काही प्रमाणामध्ये जोपासल्या जात असल्याने त्या ठिकाणच्या महिलांना त्यामुळे आपले स्वातंत्र्य गमवावे लागत आहे.आणि आजही ग्रामीण भागामध्ये स्त्रीला दुय्यम स्थानच दिले जाते हे सत्य अमान्य करून चालणार नाही.

आज भारतीय संविधाने स्त्रीला पुरुषाप्रमाणे जरी हक्क आणि अधिकार दिलेले असतील तरी ते हक्क-अधिकार समाज किती मान्य करतो यावरही काही गोष्टी अवलंबून असतात.कारण जर समाज्याच्या विरोधामध्ये आवाज उठवल्यास समाज आपल्याला कुठल्या नजरे पाहिलं किंवा आपल्यावर बहिष्कार टाकतो की काय या प्रश्नामुळे स्त्रिया मुकाट्याने हे सर्व सहन करत असतात.

पूर्वी पासून समाज्यातील स्त्रीयाचे असलेले समाजातील दुय्यम स्थान आणि त्यामध्ये भटक्या-विमुक्त, आदिवासी, दलित समाजातील महिला असल्यास आजुनच अडचण म्हणजे ज्या समाजाला आजूनही समाज व्यवस्थामध्ये म्हणावे तसा मान दिला जात नाही सामावून घेतले जात नाही.किंवा आजूनही पूर्वी प्रमाणेच वागणूक देऊन हिणवले जाते तसेच त्यांना समाजातील इतर महिला प्रमाणे समजले जात नाही किंवा हक्क दिले जात नाही अश्या महिलांची स्थिती खूप भयानक आहे.जुन्या चालीरीतींना धरून बसलेले काही गावातील जुने लोक व उच्च-निच पाळणारा इतर वर्ग हा कायमच या भटके-विमुक्त, आदिवासी, दलित समाजातील लोकांना व महिलांना कमी लेखण्याचा प्रयत्नामध्ये असतात. या समाजातील लोक या लोकांना कधीही राजकीय, सामाजिक, आर्थिक धोरणामध्ये या लोकांचा विचार करताना आढळत नाही.किंवा त्यांचे म्हणणे विचारामध्ये घेताना आढळत नाही.

या आभ्यासामध्ये भटके-विमुक्त, आदिवासी, दलित, वंचित घटकातील एकल महिलांचा आभ्यास करण्याचा प्रयत्न केला आहे.या अभ्यासामधून या भटके-विमुक्त, आदिवासी, दलित, वंचित घटकातील एकल महिलांचे प्रश्न कितपत समोर येतील व त्याची भयानकता कशी असेल हे सांगणे सोपे असले तरी प्रत्यक्षातील परस्थिती खूप भयानक अनुभवयास मिळते.कारण अभ्यास करत असताना आपण निवडलेला गट हा

समाज व्यवस्थेने नाकारलेला घटक आहे.आणि आपण ज्या पद्धतीने या महिलांची माहिती घेतो ती माहिती सांगताना या महिला कितपत खरे सांगतात किंवा त्यामध्ये कितपत सत्यता आहे हे समजून घेणे महत्त्वाचे आहे.कारण या महिला समाजाच्या भीतीने आपल्यावर होणाऱ्या अन्याय व अत्याचाराची वाच्यता कुठेही न करता झालेला अन्याय निमुटपणे शन करताना प्रत्यक्ष आढळते.तसेच समाज आपल्याला नावे ठेवील की काय या भीतीने या महिला मन मोकळे पणाने बोलताना आढळत नाही. तसेच त्या ज्या ठिकाणी वास्तव्य करतात त्या ठिकाणची परस्थिती या महिलांच्या या वागण्याला कारणीभूत ठरते.कारण घरामधील सासू-सासरे, दीर-भावजया किंवा नंदा आपल्याला काय बोलतील किंवा आपले भाऊ-वहिनी, आई-वडील काय बोलतील या भीतीने या महिला खरे सांगताना आढळत नाही.यामध्ये काही महिला अपवाद असतात.ज्या महिला अपवाद असतात त्या महिला निर्भीड पणे आपल्या समस्या मांडताना आढळतात.कारण या महिलांनी अनेक अत्याचार सहन केलेले असतात.

आपला समाज भटके-विमुक्त, आदिवासी, दलित, वंचित घटकातील एकल महिलांशी कशा पद्धतीने वागतो.तसेच या महिलांच्या विकासामध्ये कशा पद्धतीने अडचणी निर्माण करतो या विषयी या अभ्यासाच्या माध्यमातून समोर आणण्याचा प्रयत्न केलेला आहे.या अभ्यासामधून या महिलांची नक्की स्थिती काय आहे हे पाहण्यासाठी अहमदनगर जिल्ह्यातील जामखेड तालुक्यातील खर्डा, मिलिंदनगर-कुंभारतळे, आरोळे वस्ती या ठिकाणच्या तर कर्जत तालुक्यातील रेहकुरी-वालवड, मिरजगाव, कर्जत शहर, जलालपूर श्रीगोंद्या तालुक्यातील पारगाव, ढोकराई, श्रीगोंदा कारखाना, आणि बेलवंडी कोठार अशा ११ गावामधील भटके-विमुक्त, आदिवासी, दलित, वंचित घटकातील एकूण ४०० एकल महिलांचा अभ्यास करण्यात आला आहे.यामध्ये ज्या महिलांचे वय १८ ते ५५ वर्षापर्यंत आहे अशा एकल महिलांचा अभ्यास करण्यात आला आहे.

यामध्ये ज्या महिलांच्या पतीचा मृत्यू झालेला आहे किंवा एखाद्या महिलेला तिच्या पतीने सोडून दिलेले असेल किंवा पतीच्या त्रासाने पत्नीने तिच्या पतीला सोडलेले असेल तसेच पतीने काही ८-९ वर्षापासून बेपत्ता झालेला असेल त्याचे प्रमाणपत्र पोलिसाकडून मिळालेले असेल तर,किंवा एखाद्या मुलीचे लग्नाचे वय होऊन गेलेले असते परंतु काही कारणामुळे त्या मुलीचे लग्न झालेले नसेल तर ती एकल मध्ये समाविष्ट होते.तसेच देवाला सोडण्याच्या प्रथेमध्ये असलेली मुरळी तसेच तृतीय पंथी हे एकल मध्ये मोडले जातात.

या अभ्यासामध्ये विशेष करून भटके-विमुक्त, आदिवासी, दलित, वंचित घटकातील एकल महिलांचा सर्वांगीण अभ्यास करण्याचा प्रयत्न केला आहे.यामध्ये या

महिलांची वैवाहिक स्थिती, त्या महिलेच्या सासर व माहेरची मालमत्ता-जमीन, तिचा उत्पनातील वाटा, असणारा व्यवसाय, उत्पन्न, पतीचे मृत्यू कारण, घरातील व्यक्तींचे आजार, उपजीविकेचे साधन, न्यायालयीन प्रकिया, पोलीस स्टेशन तक्रारी, शिक्षण, मुलांचे शिक्षण, कर्ज, त्यांचे स्वप्न, विविध योजना, पुनर्विवाह,पतीने किंवा पत्नीने सोडल्याचे कारण, जातपंचायत, राहण्याचे ठिकाण, नागरिकत्वाचे पुरावे अशा स्वरूपाचा सर्वांगीण अभ्यास यामध्ये केलेला आहे.

यामधून या भटके-विमुक्त, आदिवासी, दलित, वंचित घटकातीलएकल महिलांच्या विकासाच्या दृष्टीने व त्यांची स्थितीची माहिती मिळवण्यासाठी हा अभ्यास महत्त्वपूर्ण आहे.भविष्याच्या दृष्टीने या समाजातील एकल महिलांबरोबर काम करण्यासाठी किंवा त्यांचे प्रश्न सोडवण्यासाठी या एकल महिलांच्या जीवनाचा सर्वांगीण अभ्यास करणे गरजेचे आहे.

Gramin Vikas kendra

१) वैवाहिक स्तिथी

एकल महिला विषयी अभ्यास करताना त्यांची वैवाहिक स्तिथीचा अभ्यास करणे गरजेचे ठरते.त्यांची वैवाहिक स्तिथी समजल्यास त्यांची वर्गवारी करणे सोपे जाते .म्हणून हा प्रश्न अभ्यासात घेण्यात आला आहे.

अ.क्र.	वैवाहिक स्तिथी	वारंवारिता	टक्केवारी
१	**विधवा**	३०८	७७%
२	**परीताक्त्या**	७४	१८.५%
३	**घटस्फोटीत**	११	२.८%
४	**इतर**	७	१.८%
	एकूण	४००	१००%

वरील सारणी वरून असे लक्षात येते कि,या निवडलेल्या क्षेत्रात विधवा महिलांची संख्या जास्त ७७% आहे.त्या नंतर परीतक्ता महिलांची संख्या १८.५%, घटस्फोटीत महिलांची संख्या २.८% तसेच इतर म्हणजेच प्रौढ कुमारिका/इतर महिलांची संख्या १.८% आहे. म्हणजेच वरील अभ्यासातून निवडलेल्या कार्यक्षेत्रात एकल महिला मध्ये विधवा महिलांची संख्या मोठ्या प्रमाणावर आहे हे निदर्शनात येते.

Gramin Vikas Kendra

२) सासरी किती एकर जमीन आहे

एकल महिलांच्या अभ्यासामध्ये ज्या एकल महिला आहेत (विधवा,परीतक्ता, घटस्फोटीत) त्यांच्या सासरी किती जमीन आहे हे समजणे या आभ्यासामध्ये महत्त्वाचे आहे.कारण ज्या वेळी या महिलांच्या भविष्याचा विचार केला जातो त्या वेळी सासरी असणाऱ्या मालमत्ता,जमीन याचा विचार केला जातो.कारण त्या मालमत्ता मध्ये या महिलेच्या पतीच्या निधनानंतर किवां काही कारणास्तव पती-पत्नी विभक्त झाल्यावर त्या ज्या ठिकाणी नांदण्यास म्हणजेच सासरी होत्या किवा आहे त्या सासरी किती जमीन आहे हे माहिती होणे महत्त्वाचे असते,म्हणून हा प्रश्न आभ्यास मध्ये महत्त्वाचा वाटतो.

अ.क्र.	जमीन गुंठे	वारंवारिता	टक्केवारी
१	१-१० गुंठे	१	०.३%
२	११-२० गुंठे	४	१.०%
३	२१-३० गुंठे	२	०.५%
४	३१-४० गुंठे	८	२.०%
५	४१-५० गुंठे	६	१.५%
६	५१ गुंठ्यापेक्षा जास्त	७४	१८.५%
७	लागु नाही	१	०.३%
८	जमीन नाही	३०४	७५.०%
	एकूण	४००	१००%

वरील सारणी वरून असे लक्षात कि,अभ्यासासाठी निवडलेल्या क्षेत्रात सासरी जमीनच नसणाऱ्या महिलांची संख्या ७५.०%(३०४) आहे.तर १८.५%(७४) महिलांच्या सासरी ५१ गुंठ्याच्या पुढे जमीन आढळते.तसेच ३१-४० गुंठे जमीन सासरी असणाऱ्या महिलांची संख्या २.०%(८),४१-५० गुंठे जमीन सासरी असणाऱ्या महिलांची संख्या १.५%(६), ११-२० गुंठे जमीन सासरी असणाऱ्या महिलांची संख्या १.०%(४), २१-३० गुंठे जमीन सासरी असणाऱ्या महिलांची संख्या०.५%(२), १-१० गुंठे जमीन सासरी असणाऱ्या महिलांची संख्या०.३%(१), हा प्रश्न लागू नसणाऱ्या महिलांची संख्या ०.३%(१)आहे.

३) जमीन सामाईक आहे की विभक्त (सासरी)-:

एकल महिलांच्या अभ्यासामध्ये सासरी असणाऱ्या जमिनीची माहिती असणे महत्त्वाचे आहे.या मध्ये असणारी जमीन ही सामाईक आहे कि विभक्त आहे हे

Gramin Vikas Kendra

माहिती असणे गरजेचे कारण असणारी मालमत्ता ही किती व्यक्ती मध्ये सामाईक आहे कि फक्त सासरच्या मालकीची आहे हे माहिती असणे महत्त्वाचे आहे म्हणून हा प्रश्न आभ्यासामध्ये घेणे गरजेचे वाटते.

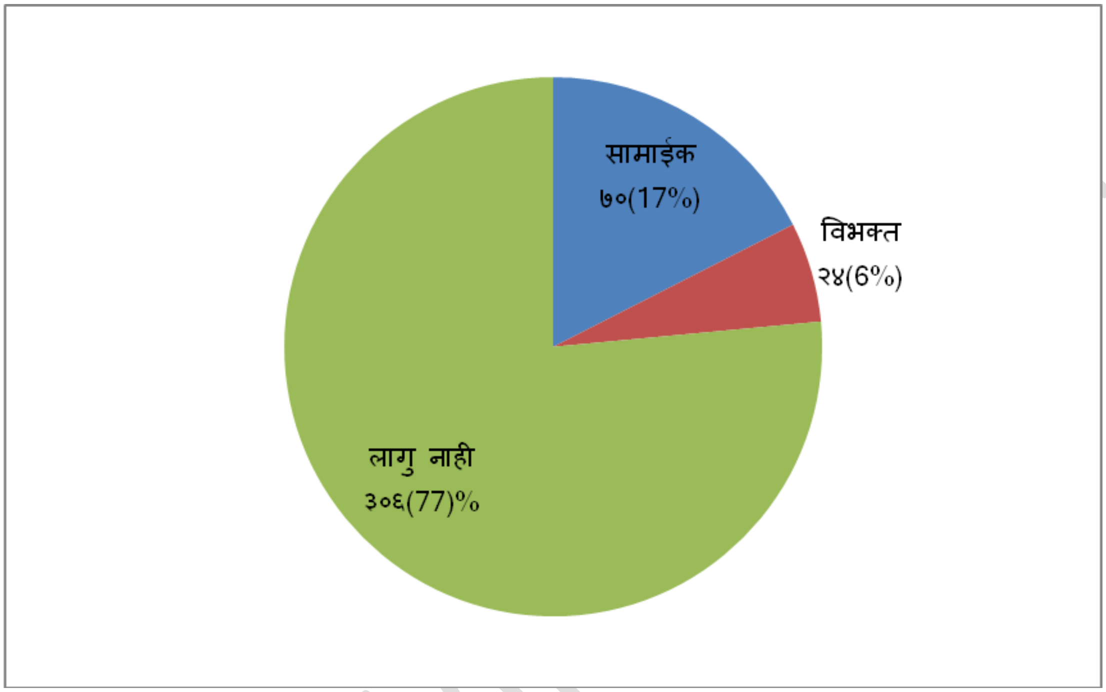

वरील वर्तुळावरून असे लक्षात येते कि,एकल महिलांचा अभ्यास करताना त्या एकल महिलांच्या सासरी असणारी जमीन सामाईक आहे का विभक्त आहे याचा अभ्यास करताना.७० (१७%) एकल महिलांच्या सासरी असणाऱ्या शेतीचा प्रकार हा सामाईक आहे.२४ (६%) एकल महिलांच्या सासरी असणाऱ्या शेतीचा प्रकार विभक्त आहे.तर ३०६ (७७%) एकल महिलांच्या सासरी असणाऱ्या जमिनीचा प्रकार त्या महिलांना लागू नाही किंवा त्यांना शेती नाही असे लक्षात येते.

४) सासरी शेतीचा प्रकार कोणता आहे.

एकल महिलांचा अभ्यास करताना एकल महिलेच्या सासरी असणारी शेती बागायती आहे कि जिरायती आहे याचा आभ्यास करणे गरजेचे असते कारण यावरून

त्या कुटुंबाची आर्थिक स्थिती लक्षात ये किवा त्या जमिनीचे मूल्यमापन होत असते तसेच त्या कुटुंबाचे या वरून उत्पन्न ठरत असते.कारण जिरायत शेतीमधून मिळणारे उत्पन्न कमी असते व बागायती शेती मधून मिळणारे उत्पन्न हे जास्त स्वरूपाचे असते.म्हणून हा प्रश्न आभ्यास मध्ये महत्त्वाचा वाटतो.

अ.क्र.	शेती प्रकार	वारंवारिता	टक्केवारी
१	बागायती	२९	७.३%
२	जिरायत	६६	१६.५%
३	लागू नाही	३०५	७६.३%
	एकूण	४००	१००%

वरील सारणीवरून असे लक्षात येते कि,एकल महिलांच्या सासरी असणाऱ्या शेतीच्या प्रकारामध्ये २९ (७.३%)एकल महिलांच्या सासरी बागायती जमीन आहे.तसेच ६६ (१६.५%)एकल महिलांच्या सासरी जिरायती जमीन आहे.तर ३०५(७६.३%) एकल महिलांना हा प्रश्न लागू नाही.

५) वार्षिक उत्पन्न किती आहे. (सासरी असणारे)

५) वार्षिक उत्पन्न किती आहे. (सासरी असणारे)

एकल महिलाच्या आभ्यास मध्ये त्या एकल महिलेच्या सासरी असणाऱ्या शेतीची महिती असणे गरजेचे असते यामध्ये शेतीमधून मिळणारे उत्पन्न किती आहे.यावर त्या कुटुंबाची प्रगती अवलबून असते. तसेच या उत्पन्नावर कुटुंबाच्या विकासाच्या दृष्टीने काही नियोजन करता येते.तसेच ती महिला जर सारुपासून विभक्त राहत असेल तर त्या महिलेला या उत्पन्नामध्ये आपला वाटा मागता येऊ शकतो. त्यामुळे सासरी असणाऱ्या शेतीचे उत्पन्न किती याचा अभ्यास करणे गरजेचे ठरते.

Gramin Vikaskendra

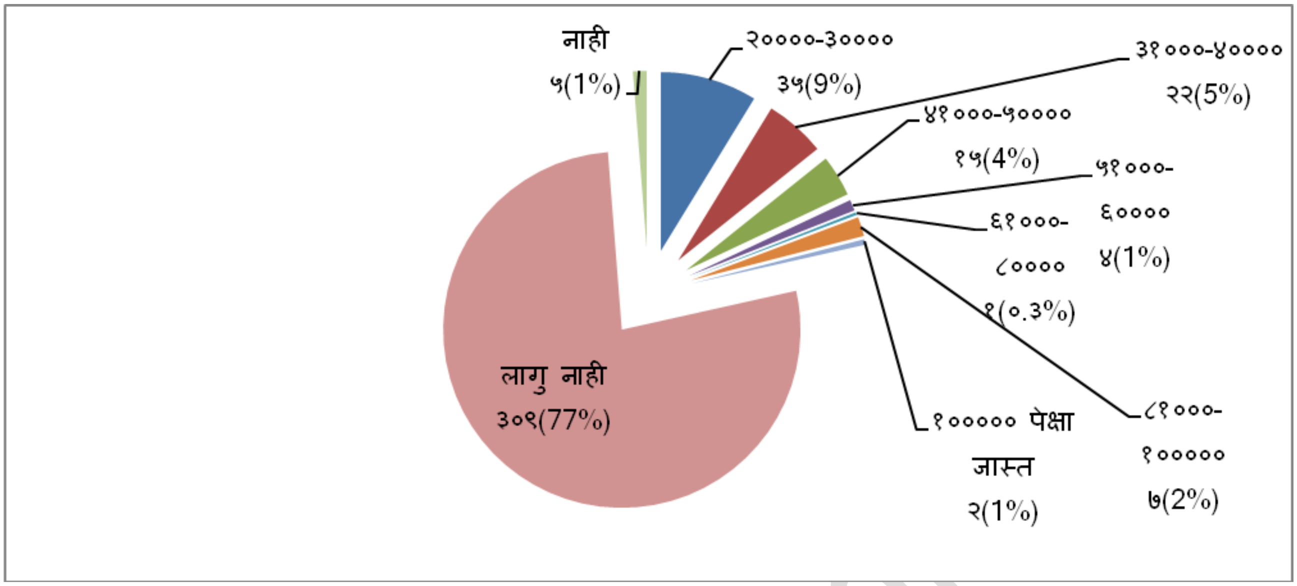

वरील सारणी वरून असे लक्षात येते कि,एकल महिलेच्या सासरी असणाऱ्या शेतीमधून सासरच्या लोकांना किती उत्पन्न मिळते याचा अभ्यास करताना २००००-३०००० हजार रु.उत्पन्न असणाऱ्या एकल महिलांच्या सासरच्यांची संख्या ३५(८.८%) आहे.३१०००-४०००० हजार रु.उत्पन्न असणाऱ्या एकल महिलांच्या सासरच्यांची संख्या २२(५.५%) आहे.४१०००-५०००० हजार रु.उत्पन्न असणाऱ्या एकल महिलांच्या सासरच्यांची संख्या१५(३.८%) आहे.तसेच ५१०००-६०००० हजार रु.उत्पन्न असणाऱ्या एकल महिलांच्या सासरच्यांची संख्या ४(१.०%) आहे.६१०००-८०००० हजार रु.उत्पन्न असणाऱ्याची संख्या१(०.३%) आहे.८१०००-१००००० हजार रु.उत्पन्न असणाऱ्या एकल महिलांच्या सासरच्यांची संख्या ७(१.८%) आहे.१००००० रु. पेक्षा जास्त उत्पन्न असणाऱ्या एकल महिलांच्या सासरच्यांची संख्या २(०.५%) आहे.तसेच ३०९(७७.३%) एकल महिलांना हा प्रश्न लागू नाही.तर ५(१.३%) लोकांन जमीन नाही. असे समोर आले आहे.

६) उत्पन्नातील आपला वाटा किती.

एकल महिलाच्या आभ्यासामध्ये या कार्यक्षेत्रात असणाऱ्या एकल महिलाच्या सासरी असणाऱ्या शेती मध्ये या कार्यक्षेत्रात असणाऱ्या एकल महिलाना सासरच्या शेतीमधील उत्पन्नात त्या एकल महिलेचा वाटा किती प्रमाणात आहेया गोष्टीचा आभ्यास करणे अतिशय महत्त्वाचे आहे.त्या मुळे प्रश्न आभ्यासा महत्त्वाचा आहे.

अ.क्र.	उत्पन्नातील वाटा	वारंवारिता	टक्केवारी

१	२००००-३००००	३८	९.५%
२	उत्तर दिले नाही	२	०.५%
३	लागु नाही	३३	८.३%
४	वाटा नाही	३२७	८१.८%
	एकूण	४००	१००%

वरील सारणी वरून असे लक्षात येते की,एकल महिलांचा अभ्यास करताना एकल महिलेच्या सासरी असणाऱ्या शेती मधील उत्पन्नामधील या एकल महिलांचा वाटा किती आहे याचा अभ्यास करताना ३८(९.५%) महिलांचा आपल्या सासरी असणाऱ्या शेती मधील उत्पन्नातील वाटा हा २००००-३०००० हजार रु.आहे.तर २(०.५%) एकल महिलांनी या बाबत उत्तर दिले नाही.तसेच ३३(८.३%) महिलांना हा प्रश्न लागू नाही.तर ३२७(८१.८%) एकल महिलांचा आपल्या सासरी असणाऱ्या शेतीतील उत्पन्नामध्ये वाटा नाही असे समोर आले नाही.

७) सासरी व्यवसाय कोणता आहे

एकल महिलांचा आभ्यास करताना एकल महिलेच्या सासरी कुठल्या प्रकारचा व्यवसाय आहे.या गोष्टीचा आभ्यास करणे महत्त्वाचे आहे.ज्यामुळे या एकल महिलांना त्या व्यवसायामुळे आर्थिक फायदा होऊ शकतो किंवा त्यांना त्या व्यवसायामध्ये आपला हिस्सा मागता येऊ शकतो. व त्यांचे भविष्य उज्ज्वल होऊ शकते यामुळे सासरी असणाऱ्या व्यवसायाचा आभ्यास करणे गरजेचे ठरते.

Gramin Vikas Kendra

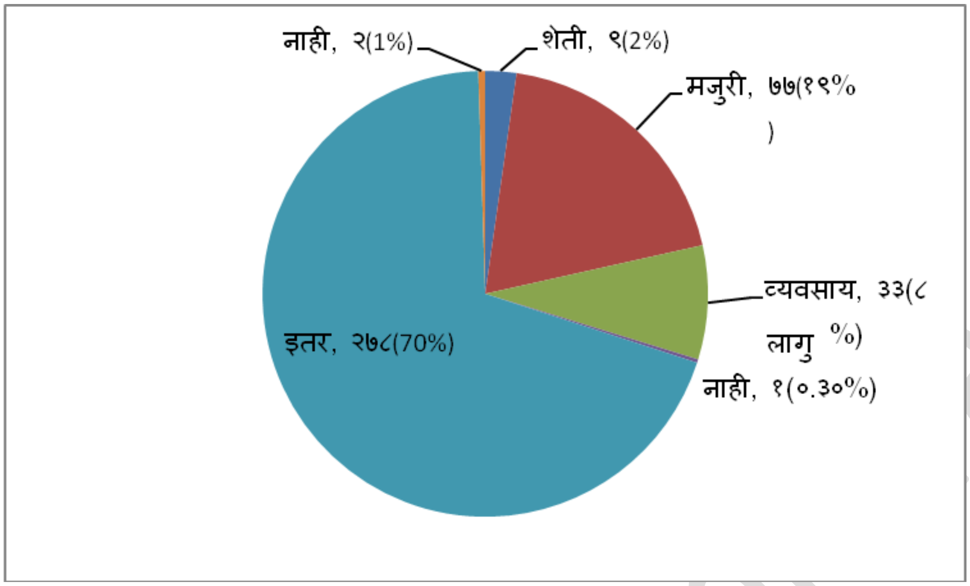

वरील वर्तुळा वरून असे लक्षात येते की, एकल महीलानाचा अभ्यास करताना त्या एकल महिलांच्या सासरी असणाऱ्या व्यवसायाचा अभ्यास करताना शेती असणाऱ्या सारुच्याची संख्या ९(२.३%) आहे.तर मजुरी असणाऱ्याची संख्या हि ७७(१९.३%) आहे.व्यवसाय असणाऱ्या एकल महिलांच्या सारुच्याची संख्या ३३(८.३%)आहे.तसेच हा प्रश्न लागू नसणाऱ्या एकल महिलांची संख्या १(०.३%) आहे..तर इतर व्यवसाय असणाऱ्या एकल महिलांच्या सासरच्याची संख्या २७८(६९.५%) आहे.व्यवसाय नसणाऱ्याची संख्या २(०.५%) आहे.असे या अभ्यासामधून समोर आले आहे.

८) व्यवसाय कसा आहे सामाईक की विभक्त

एकल महिलांचा आभ्यास करताना एकल महिलेच्या सासरी व्यवसाय असल्यास तो कोणत्या प्रकारचा म्हणजे तो समीईक आहे कि विभक्त आहे या गोष्टीचा आभ्यास करणे गरजेचे असते. आहे.या या मुळे व्यवसाय सामाईक का विभक्त या गोष्टीचा आभ्यास करणे महत्त्वाचे आहे.

अ.क्र.	व्यवसाय कसा	वारंवारिता	टक्केवारी.

१	सामाईक	७९	१९.८%
२	विभक्त	२०	५.०%
३	माहित नाही	१	०.३%
४	व्यवसाय नाही	३००	७५%
	एकूण	४००	१००%

वरील सारणी वरून असे लक्षात येते कि,एकल महिलांच्या सासरी असणारा व्यवसायामध्ये ४०० एकल महिला पैकी ७९(१९.८%)महिलांच्या सासरी सामाईक व्यवसाय आहे. तर २० (५.०%) महिलांच्या सासरी विभक्त व्यवसाय आहे.तसेच ३०० (७५%) एकल महिलांच्या सासरी व्यवसाय नाही.तर १(०.३%)एकल महिलेच्या सासरी व्यवसाय सामाईक आहे कि विभक्त आहे हे माहित नाही असे लक्षात येते.

९) व्यवसायातून वार्षिक उत्पन्न किती आहे

एकल महिलांचा आभ्यास करताना एकल महिलेच्या सासरी व्यवसाय असल्यास त्या व्यवसाय मधून किती वार्षिक उत्पन्न मिळते आहे.या गोष्टीचा आभ्यास करणे महत्त्वाचे आहे.कारण उत्पन्नावर त्या कुटुंबाची प्रगती अवलबून असते.

अ.क्र.	उत्पन्न (०००)	वारंवारिता	टक्केवारी
१	२००००-३००००	६२	१५.५%
२	३१०००-४००००	२७	६.८%
३	४१०००-५००००	७	१.८%
४	५१०००-६००००	३	०.८%
५	८१०००-१०००००	२	०.५%

Gramin Vikas Kendra

६	लागू नाही	१	०.३%
७	माहित नाही	२९८	७४.५%
	एकूण	४००	१००%

वरील सारणी वरून असे लक्षात ये कि,एकल महिलेच्या सासरच्या कुटुंबाचे वार्षिक उत्पन्न मध्ये ४०० एकल महिलान पैकी २९८(७४.५%) महिलांना हा प्रश्न लागू नाही म्हणजे या महिला सासरी राहत नाही.किंवा त्या महिलांना या विषयी माहिती नाही.तसेच ६२(१५.५%) एकल महिलांच्या सासरी२००००-३०००० रुपयेउत्पन्न आहे.२७(६.८%)महिलांच्या सासरी ३१०००-४००००रु. उत्पन्न आहे.तर ४१०००-५०००० रु.उत्पन्न असणाऱ्या सासरच्या लोकांची संख्या ७(१.८%)आहे.५१०००-६००००हजार रु.उत्पन्न असणाऱ्या एकल महिलांच्या सासरच्या लोकांचीसंख्या ३(०.८%)आहे.८१०००-१००००० हजार रु.उत्पन्न असणाऱ्या सासरच्या लोकांची संख्या २ (०.५%) आहे.तसेच १ (०.३%) महिलांना आपल्या सासरचे उत्पन्न किती आहे याची माहिती नाही.

१०) सासरी असणारे उत्पन्न

एकल महिलांचा आभ्यास करताना एकल महिलेच्या सासरी व्यवसाय असल्यास त्या मिळणाऱ्या वार्षिक उत्पन्नातून या एकल महिलेचा वाटा किती आहे याचा आभ्यास करणे महत्त्वाचे आहे,कारण व्यवसाया मधील उत्पन्नातकितीही असले तरी या एकल महिलेचा वाटा किती आहे.या गोष्टीचा आभ्यास करणे महत्त्वाचे आहे.म्हणून या प्रश्नाला या आभ्यासाम्ध्ये समाविष्ट केले आहे.

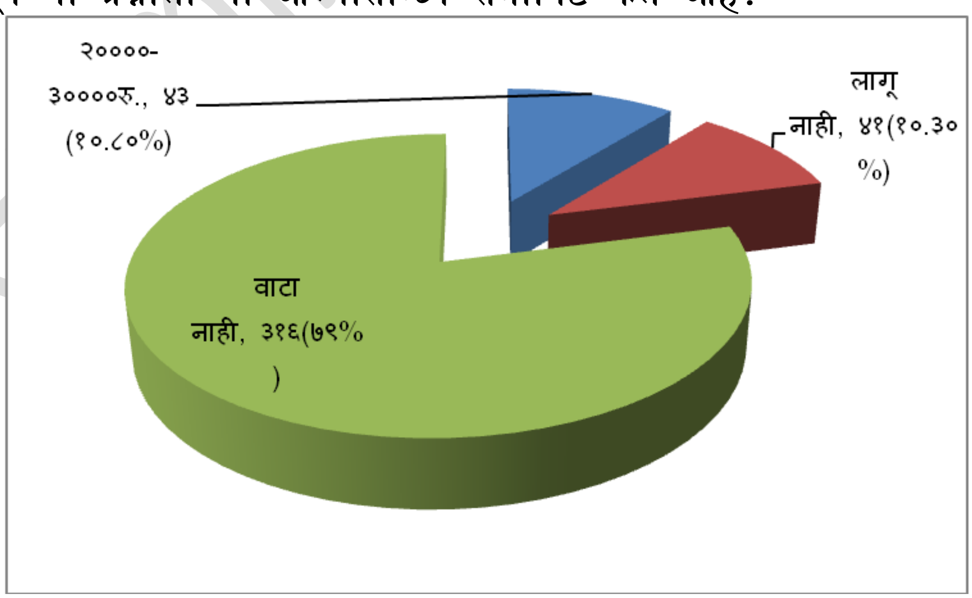

वरील वर्तुळा वरून असे लक्षात येते कि,एकल महिलांच्या सासरी असणाऱ्या उत्पन्नामध्ये त्या एकल महिलाचा वाटा किती आहे हे लक्षात येते.यामध्ये ४०० एकल महिला मध्ये ३१६(७९%) महिलांचा सासरच्या उत्पन्नामध्ये कुठलाही वाटा नाही.तर सासरच्या उत्पन्नामध्ये २००००-३०००० हजार रु.वाटा असणाऱ्या महिलांची संख्या ४३(१०.८%) आहे.तसेच ४१(१०.३%) महिलांना हा प्रश्न लागू नाही.असे समोर आले आहे.

➢ *माहेरी शेती असल्यास*

एकल महिलांच्या अभ्यासामध्ये ज्या एकल महिला आहेत (विधवा,परीतक्ता, घटस्फोटीत,इतर) त्यांच्या माहेरी किती जमीन आहे हे समजणे या आभ्यासामध्ये महत्त्वाचे आहे.कारण ज्या वेळी या महिलांच्या भविष्याचा विचार केला जातो त्या वेळी माहेरी असणाऱ्या मालमत्ता,जमीन याचा विचार केला जातो.कारण त्या मालमत्ता मध्ये या महिलेच्या पतीच्या निधनानंतर किवां काही कारणास्तव पती-पत्नी विभक्त झाल्यावर त्या राहण्यास कधी-कधी माहेरी असतात किवा सासरीच असतात.तसेच माहेरचे लोक त्या एकल महिलेचा सांभाळ करतात किवा कधी-कधी करत नाही त्याच प्रमाणे सासरचे लोकही करतात. त्यामुळे माहेरी शेती आहे कि नाही हा प्रश्न महत्त्वाचा असतो कारण माहेरच्या (वडिलांच्या) ही मालमत्ते मध्ये मुलगा व मुलगी यांना समान अधिकार दिले आहे. म्हणून हा प्रश्न आभ्यास मध्ये महत्त्वाचा वाटतो.

Gramin Vikas kendra

११) माहेरी शेती किती गुंठे आहे

एकल महिलांच्या अभ्यासामध्ये ज्या एकल महिला आहेत (विधवा,परीतक्ता, घटस्फोटीत,इतर) त्यांच्या माहेरी किती जमीन आहे हे समजणे या आभ्यासामध्ये महत्त्वाचे आहे.कारण ज्या वेळी या महिलांच्या भविष्याचा विचार केला जातो त्या वेळी माहेरी असणाऱ्या मालमत्ता,जमीन याचा विचार केला जातो.यामध्ये त्या एकल महिलेच्या माहेरी किती गुंठे जमीन आहे या विषयी माहिती असणे गरजेचे असते त्यामुळे हा प्रश्न आभ्यासामध्ये महत्त्वाचा वाटतो.

अ.क्र.	जमीन किती गुंठे	वारंवारिता	टक्केवारी
१	११-२०	२	०.५%
२	३१-४०	८	२%
३	४१-५०	८	२%
४	५१ पेक्षा जास्त	१०१	२५.३%
५	माहित नाही	१	०.३%
६	लागू नाही	६	१.५%
७	शेती नाही	२७४	६८.५%
	एकूण	४००	१००%

वरील सारणी वरून असे लक्षात येते की,एकल महिलांचा अभ्यास करताना असे आढळते की या महिलांच्या माहेरी किती गुंठे शेत जमीन आहे याचा अभ्यास करताना असे आढळले की ११-२० गुंठे जमीन माहेरी असणाऱ्या

एकल महिलांची संख्या २(०.५%) आहे.तर ३१-४० गुंठे जमीन माहेरी असणाऱ्या एकल महिलांची संख्या ८(२%) आहे.४१-५० गुंठे जमीन माहेरी असणाऱ्या एकल महिलांची संख्या ८(२%) आहे.५१ पेक्षा जास्त गुंठे जमीन माहेरी असणाऱ्या एकल महिलांची संख्या१०१(२५.३%)आहे.तर एका एकल महिलेला आपल्या माहेरी किती शेती आहे याची माहिती नाही.तर ६(१.५%) एकल महिलांना हा प्रश्न लागू नाही..तसेच २७४(६८.५%) एकल महिला शेती नाही असे समोर आले आहे.

१२) जमीन कशी आहे

एकल महिलांचा आभ्यास करताना या एकल महिलांच्या माहेरी जमीन असल्यास ती सामाईक आहे का विभक्त आहे या गोष्टीची माहिती असणे गरजेचे असते .कारण असणारी जमीन ही किती व्यक्ती मध्ये आहे किवा ती विभक्त आहे की सामाईक आहेयाचा खुलासा होणे गरजेचे आहे.कारण या जमिनीमध्ये या एकल महिलांचे हिस्सा असतो तसेच पती नंतर किंवा पतीपासून विभक्त झाल्यानंतर हि या जमिनीमध्ये या महिलेचा हिस्सा असल्याने या गोष्टीचा आभ्यास करणे गरजेचे आहे

अ.क्र.	जमीन कशी आहे	वारंवारिता	टक्केवारी
१	सामाईक	७८	१९.५%
२	विभक्त	३८	९.५%
३	लागु नाही	२८४	७१%
	एकूण	४००	१००%

वरील सारणी वरून असे लक्षात येते की,एकल महिलेच्या माहेरी असणारी शेती हि विभक्त किंवा सामाईक आहे याचा अभ्यास करताना एकून ४०० महिलाचा अभ्यास करता ७८(१९.५%)महिलांच्या माहेरी सामाईक शेती आहे.तर ३८(९.५%) महिलांच्या माहेरी विभक्त शेती आहे.तसेच २८४(७१%) महिलांना हा प्रश्न लागू होत नाही.

Gramin Vikas Kendra

१३) शेतीचा प्रकार कोणता

एकल महिलाच आभ्यास करताना या एकल महिलांच्या माहेरी असणारी शेती ही कुठल्या प्रकारची आहे म्हणजेच टी बागायती आहे कि जिरायती आहे या गोष्टीची माहिती होणे गर्जे आहे .या प्रकारावरून त्या जमिनीचे उत्पन्न ठरते त्यामुळे या प्रश्नाचा आभ्यास करणे गरजेचे आहे

अ.क्र.	शेती प्रकार	वारंवारिता	टक्केवारी
१	बागायती	४४	११%
२	जिरायती	७३	१८.३%
३	लागु नाही	२८३	७०.७%
	एकूण	४००	१००%

वरील सारणी वरून असे लक्षत येते की,एकल महिलांच्या माहेरी असणारी शेतीचा प्रकार बागायती आहे का जिरायती आहे याचा अभ्यास करताना ४४(११%) महिलांच्या माहेरी बाग्याती शेती आहे तर ७३(१८.३%)महिलांच्या माहेरी जिरायती जमीन आहे.तर २८३(७०.७%) महिलांना हा प्रश्न लागू होत नाही असे आढळून आले.

Gramin Vikas Kendra

१३) माहेरी शेतीचे वार्षिक उत्पन्न किती आहे

एकल महिलाच आभ्यास करताना या एकल महिलांच्या माहेरी शेती असल्यास त्या शेती मधून मिळणारे वार्षिक उत्पन्न किती आहे या गोष्टीचा विचार करणे गरजेचे असते कारण याच उत्पन्नावर त्या कुटुंबाची आर्थिक प्रगती चांगली असल्यास ते या एकल महिलेले मदत करू शकतात .त्यामुळे एकल महिलेला माहेर कडून मिळणारी मदत या उत्पन्नावर अवलबून असते.

अ.क्र.	वार्षिक उत्पन्न	वारंवारिता	टक्केवारी
१	२००००-३००००	३५	८.८%
२	३१०००-४००००	३३	८.३%
३	४१०००-५००००	३४	८.५%
४	५१०००-६००००	२	०.५%
५	८१०००-१०००००	५	१.३%
६	१००००० पुढे	१	०.३%
७	महित नाही	१	०.३%
८	लागु नाही	२८९	७२.३%
	एकूण	४००	१००%

वरील सारणी वरून असे लक्षात यते की,एकल महिलांचा अभ्यास करताना त्या महिलेच्या माहेरी असणाऱ्या शेतीचे वार्षिक उत्पन्न किती याचा अभ्यास करताना ४०० पैकी ३५(८.८%)एकल महिलांच्या माहेरी २००००-३०००० हजार रु.उत्पन्न आहे.तर ३१०००-४०००० रु. उत्पन्न माहेरी असणाऱ्या महिलांची संख्या ३३(८.३%) आहे. माहेरी ४१०००-५०००० रु. उत्पन्न असणाऱ्या एकल महिलांची संख्या ३४(८.५%)आहे.माहेरीच्या शेतीमध्ये ५१०००-६००००रु. उत्पन्न असणाऱ्या महिलांची संख्या २(०.५%)आहे.तर ८१०००-१०००००रु. उत्पन्न असणाऱ्या महिलांची संख्या हि ५(१.३%)आहे.तसेच १०००००रुच्या पुढे उत्पन्न असणाऱ्या महिलांची संख्या १(०.३%) आहे.माहेरच्या शेतीमध्ये किती उत्पन्न आहे याची माहिती नसणाऱ्या एकल महिलाची संख्या १(०.३%)आहे.हा प्रश्न लागू नसणाऱ्या एकल महिलाची संख्या २८९(७२.३%)आहे.

१४) आपला वाट किती

एकल महिलाच आभ्यास करताना या एकल महिलांच्या माहेरी असणारी शेतीच्या उत्पन्नामध्ये या एकल महिले किती वाटा माहेऱ्याकडून दिला जातो याचा आभ्यास या ठिकाणी महत्त्वाचे वाटते.कारण एकल महिला जर माहेरी राहत असेल तर त्या शेतीच्या उत्पन्नामध्ये त्या महिलेचा असणारा वाट हा महत्त्वाचा आहे.कारण

Gramin Vikas Kendra

वडिलांच्या संपत्तीमध्ये तिचाही तेवढाच अधिकार आहे. त्यामुळे अभ्यास कर्त्यांनी हा प्रश्न अभ्यासाठी निवडला आहे.

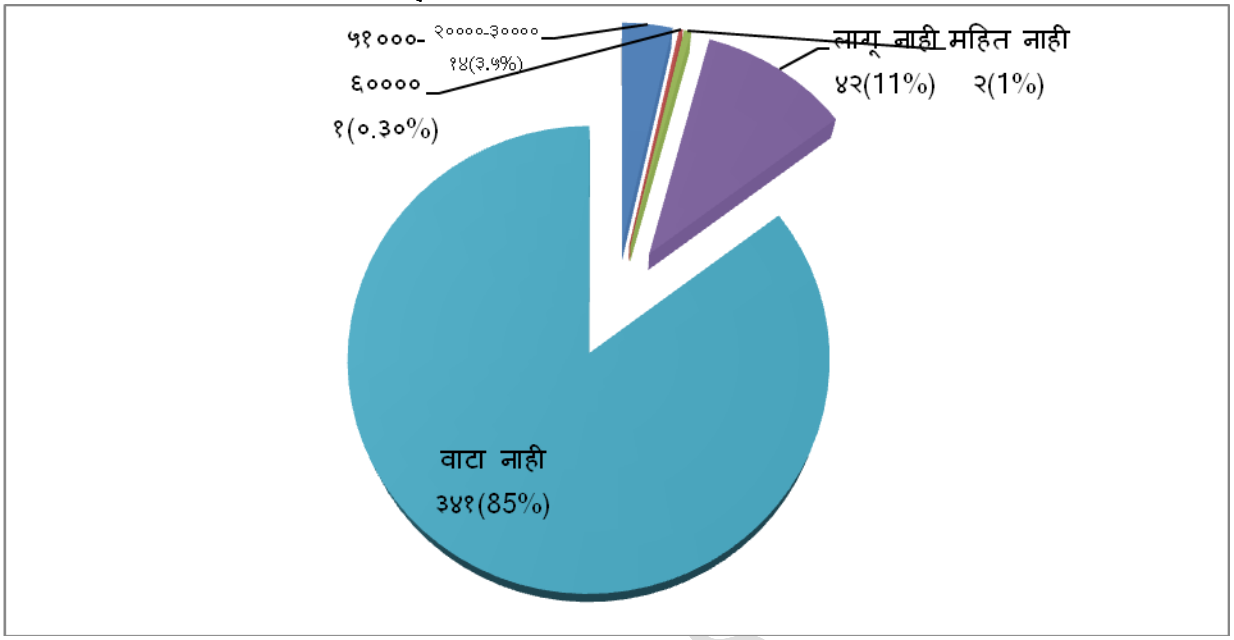

वरील वर्तुळावरून असे लक्षात येते की, एकल महिलेच्या माहेरी असणाऱ्या शेतीच्या उत्पन्नामध्ये या एकल महिलेचा वाटा किती आहे याचा अभ्यास करताना ३४१(८५.३%) महिलांचा वाटा सासरच्या शेतीच्या उत्पन्नामध्ये नाही.तसेच ४२(१०.५%) महिलांना हा प्रश्न लागू नाही.तर २(०.५५%) महिलांनी आपल्या वाट्याबाबत माहिती सांगितली नाही.तसेच माहेरच्या उत्पन्नामध्ये ५१०००-६०००० हजार रु.वाटा असणाऱ्या महिलांची संख्या १(०.३%)आहे.तसेच आपल्या माहेरच्या उत्पन्नामध्ये २००००-३०००० रु.वाटा असणाऱ्या महिलांची संख्या १४(३.५%)आहे असे लक्षात आले आहे.

१५) माहेरी व्यवसाय कोणता आहे

एकल महिलांचा अभ्यास करताना ज्या एकल महिला आहेत त्यांच्या माहेरी कोणता व्यवसाय आहे.याचा विचार करणे गरजेचे आहे.कारण यातील काही एकल महिला या माहेरी वास्तव्यास असतात.किवा त्या एकल महिलेचा माहेरच्या संपत्तीत मध्येपण अधिकार असतो त्यामुळे एकल महिलांच्या माहेरी कोणता व्यवसाय आहे या गोष्टीचा अभ्यास करणे गरजेचे आहे.म्हणून अभ्यास कर्त्यांनी हा प्रश्न अभ्यासामध्ये घेतला आहे.

Gramin Vikas

अ.क्र.	व्यवसाय	वारंवारिता	टक्केवारी
१	शेती	२०	५%
२	मजुरी	६४	१६.०%
३	शिक्षक	१	०.३%
४	नोकरी	१	०.३%
५	व्यवसाय	२०	५%
६	सांगता येत नाही	१	०.३%
७	इतर	३	०.८%
८	नाही	२९०	७२.५%
	एकूण	४००	१००%

वरील सारणी वरून असे लक्षात येते की,ज्या एकल महिलांचा अभ्यास करण्यात आला आहे त्या एकल महिलेच्या माहेरी कोणता व्यवसाय आहे याचा अभ्यास करताना माहेरी शेती व्यवसाय असणाऱ्याची संख्या २०(५%) आहे.तर मजुरी करणाऱ्याची संख्या ६४(१६.०%)आहे.शिक्षक असणाऱ्याची संख्या १(०.३%)आहे.नोकरी करणाऱ्याची संख्या १(०.३%)आहे. व्यवसाय करणाऱ्याची संख्या २०(५%) आहे.माहेरी कोणता व्यवसाय आहे ये न सांगता येणाऱ्या महिलांची संख्या १(०.३%) आहे.इतर व्यवसाय करणार्याची संख्या ३(०.८%) आहे.तर माहेरी कुठलाही व्यवसाय नसणाऱ्याची संख्या २९०(७२.५%)आहे.

१६) व्यवसाय सामाईक आहे की विभक्त आहे

एकल महिलांचा अभ्यास करताना ज्या एकल महिला आहेत त्यांच्या माहेरी कोणता व्यवसाय आहे.याचा विचार करणे गरजेचे आहे.कारण यातील काही एकल महिला या माहेरी वास्तव्यास असतात.किवा त्या एकल महिलेचा माहेरच्या संपत्तीत मध्येपण अधिकार असतो.परंतु माहेरी असणारा व्यवसाय हा सामाईक आहे कि विभक्त आहे या गोष्टीचा विचार करणे गरजेचे आहे.कारण जार तो विभक्त असेल तर तिला मिळणारा वाटा पण त्या व्यवसायानुसार असणार आहे. त्यामुळे एकल महिलांच्या माहेरी असणारा व्यवसाय हा सामाईक आहे कि विभक्त आहे या गोष्टीचा अभ्यास करणे गरजेचे आहे.म्हणून अभ्यास कर्त्यांनी हा प्रश्न अभ्यासामध्ये घेतला आहे.

अ.क्र.	व्यवसाय प्रकार	वारंवारिता	टक्केवारी

Gramin Vikas Kendra

१	सामाईक	५५	१३.८%
२	विभक्त	२१	५.३%
३	महित नाही	३	०.८%
४	लागु नाही	३२१	८०.३%
	एकूण	४००	१००%

वरील सारणी वरून असे लक्षात येते की,एकल महिलांच्या माहेरी व्यवसाय असल्यास तो सामाईक आहे की विभक्त आहे याचा आभ्यास करताना सामाईक व्यवसाय असणाऱ्याची संख्या ५५(१३.८%)आहे.तसेच विभक्त व्यवसाय असणार्याची संख्या हि २१(५.३%) आढळते तर माहेरी असणारा व्यवसाय हा सामाईक आहे की विभक्त आहे हे माहिती नसणाऱ्याची संख्या हि ३(०.८%)आहे.तसेच हा प्रश्न लागू नसणाऱ्या महिलांची संख्या हि ३२१(८०.३%) आहे.असे या अभ्यासातून समोर आले आहे.

१७) वार्षिक उत्पन्न किती

एकल महिलांचा अभ्यास करताना ज्या एकल महिला आहेत त्यांच्या माहेरी कोणता व्यवसाय आहे.याचा विचार करणे गरजेचे आहे.कारण यातील काही एकल महिला या माहेरी वास्तव्यास असतात.किवा त्या एकल महिलेचा माहेरच्या संपत्तीत मध्ये तिचा पण अधिकार असतो. जर माहेरी व्यवसाय असल्यास त्या व्यवसायातून मिळणारे एकूण उत्पन्न किती आहे.याचा विचार करणे गरजेचे आहे. म्हणून अभ्यास कर्त्यांनी हा प्रश्न अभ्यासामध्ये घेतला आहे.

अ.क्र.	वार्षिक उत्पन्न (०००)	वारंवारिता	टक्केवारी
१	२०-३० हजार रु.	४७	११.८%
२	३१-४० हजार रु	२१	५.३%
३	४१-५० हजार रु	५	१.३%
४	५१-६० हजार रु	३	०.८%
५	सांगता येत नाही	४	१%
६	लागू नाही	३२०	८०%
	एकूण	४००	१००%

Gramin Vikas kendra

वरील सारणीवरून असे लक्षात ते की,एकल महिलांच्या माहेरी व्यवसाय असल्यास त्या व्यवसायामधून त्या कुटुंबाला मिळणारे उत्पन्न किती आहे याचा अभ्यास करताना असे लक्षात येते की,२०-३० हजार रुपये उत्पन्न असणाऱ्या एकल महिलांच्या माहेरच्याची संख्या ४७(११.८%)आहे.तर ३१-४० हजार रुपये उत्पन्न असणाऱ्याची संख्या २१(५.३%)आहे.४१-५० हजार रु.उत्पन्न असणाऱ्याची संख्या ५(१.३%)आहे.५१-६० हजार रु.उत्पन्न असणाऱ्याची संख्या ३(०.८%)आहे.तसेच माहेरी असणाऱ्या व्यवसायामधून किती वार्षिक उत्पन्न मिळते हे सांगता न येणाऱ्या महिलांची संख्या ४(१%) आहे.तसेच ३२०(८०%)महिलांना हा प्रश्न लागू होत नाही.हे या अभ्यासामधून समोर आले आहे.

१८) आपला वाटा किती आहे

एकल महिलांचा अभ्यास करताना ज्या एकल महिला आहेत त्यांच्या माहेरी कोणता व्यवसाय आहे.याचा विचार करणे गरजेचे आहे.कारण यातील काही एकल महिला या माहेरी वास्तव्यास असतात.किवा त्या एकल महिलेचा माहेरच्या संपत्तीत मध्येपण अधिकार असतो. तसेच माहेरी असणाऱ्या एकूण संपत्तीतील या एकल महिलेला किती वाटा मिळतो या गोष्टीचा विचार करणे गरजेचे आहे. म्हणून अभ्यास कर्त्यांनी हा प्रश्न अभ्यासामध्ये घेतला आहे.

अ.क्र.	उत्पन्नातील वाटा (०००)	वारंवारिता	टक्केवारी
१	२०-३० हजार	१४	३.५%
२	३१-४० हजार	१	०.३%
३	लागु नाही	१	०.३%
४	वाटा नाही	३८४	९६%
	एकूण	४००	१००%

वरील सारणीवरून असे लक्षात येते की,एकल महिलांचा अभ्यास करताना या महिलांच्या माहेरी व्यवसाय असल्यास त्या व्यवसायमधील उत्पन्नामध्ये या एकल महिलाच वाटा किती आहे याचा अभ्यास करताना २०-३० हजार रु उत्पन्नातील वाटा असणाऱ्याची संख्या१४(३.५%) आहे.तर ३१-४० हजार रु.उत्पन्न

Gramin Vikaskendra

असणाऱ्याची संख्या १(०.३%)आहे.हा प्रश्न लागू नसणाऱ्याची संख्या १(०.३%)आहे.तसेच या माहेरच्या व्यवसायाच्या उत्पन्नामध्ये वाटा नसणाऱ्या महिलांची संख्या ३८४(९६%)आहे असे अभ्यासामधून समोर आले आहे.

आरोग्य

Gramin Vikas kendra

१८) आपणास/मुलांना काही अपंगत्व अथवा दुर्धर आजार आहे काय

एकल महिलांचा आभ्यास करतानाच त्या एकल महिलांच्या बरोबरच त्यांच्या मुलांचा आरोग्याचा प्रश्नाचा आभ्यास करणे गरजेचे आहे.तसेच या महिलांना किंवा त्यांच्या मुलांना कुठला दुर्धर आजार किंवा कुठल्या स्वरूपाचे अपंगत्व आहे का नाही याचा अभ्यास करणे गरजेचे आहे.कारण एकल महिला या पतीपासून वेगळया राहत असतात किवा त्या महिलांच्या पतीचा मृत्यू झालेला असतो.त्यामुळे आभ्यास कर्त्याला या गोष्टीचा आभ्यास करणे महत्त्वाचे वाटते.

अ.क्र.	आरोग्य	वारंवारिता	टक्केवारी
१	होय	३६	९%
२	नाही	३६१	९०.३%
३	महित नाही	३	०.८%
	एकूण	४००	१००%

वरील सारणी वरून असे लक्षात येते की, एकल महिलांचा अभ्यास करताना त्या एकल महिलांच्या आरोग्याचा अभ्यास करत असताना ३६(९%) एकल महिलांना किवा त्यांच्या मुलांना अपंगत्व किवा दुर्धर आजार आहे.३६१(९०.३%) एकल महिलांना किवा त्यांच्या मुलांना अपंगत्व आहे.तर ३(०.८%) एकल महिलांना या विषयी माहिती सांगता आली नाही.

Gramin Vikas Kendra

२०) आजार असल्यास कोणता आहे

एकल महिलांचा अभ्यास करताना या एकल महिलांच्या कुटुंबाचा अभ्यास करणे गरजेचे आहे.यामध्ये या महिलांना जर मुले असतील तर त्या मुलांना कुठला आजार आहेका या बरोबरच आजार असल्यास तो आजार कोणता आहे.या विषयी अभ्यास करणे गरजेचे आहे. म्हणून अभ्यास कर्त्यांनी हा प्रश्न अभ्यासामध्ये घेतला आहे.

अ.क्र.	आजार पण	वारंवारिता	टक्केवारी
१	पोलिओ	१	०.३%
२	मतीमंद	२	०.५%
३	कायमस्वरूपी अपंग	८	२%
४	दुर्धर आजार	२६	६.५%
५	लागु नाही	३६३	९०.८%
	एकूण	४००	१००%

वरील सारणी वरून असे लक्षात येते की,एकल महिलांचा अभ्यास करताना या महिलांच्या मुलांना कुठला आजार आहे या बाबत अभ्यास करताना पोलिओ झालेल्या मुलांची संख्या हि १ (०.३%) आहे.तर मतीमंद मुलांची संख्या २(०.५%) एवढी आहे.तसेच कायमस्वरूपी अपंग असणारे मुलांची संख्या ८ (२.%) आहे.तर दुर्धर आजाराने ग्रस्त असणाऱ्या एकल महिलांच्या मुलांची संख्या २६(६.५%) आहे.तसेच एकल महिलांच्या मुलांना आजार नसणाऱ्या किंवा मुले नसणाऱ्या महिलांची संख्या ३६३(९०.८%) आहे.किवा या एकल महिलांना हा प्रश्न लागू नाही. असेसमोर आले आहे.

Gramin Vikas Kendra

२१) आजारी असल्यास खर्च कोण करते

एकल महिलांचा अभ्यास करताना या एकल महिलांच्या कुटुंबाचा अभ्यास करणे गरजेचे आहे.यामध्ये या महिलांना जर मुले असतील तर त्या मुलांना कुठला आजार आहेका या बरोबरच आजार असल्यास तो आजार कोणता आहे तसेच या आजारावर कोण खर्च करतात या विषयी अभ्यास करणे गरजेचे आहे.म्हणून अभ्यास कर्त्यांनी हा प्रश्न अभ्यासामध्ये घेतला आहे.

अ.क्र.	खर्च	वारंवारिता	टक्केवारी
१	मजुरी करून	२४	६%
२	कर्ज काढुन	३	०.८%
३	दुसऱ्या कडून उसने	१	०.३%
४	सरकारी रुग्णालयात	१	०.३%
५	व्यवसाय करून	३	०.८%
६	लागु नाही	३६१	९०.३%
७	नातलग	७	१.८%
	एकूण	४००	१००%

वरील सारणीवरून असे लक्षात येते की,अभ्यासामध्ये घेतलेल्या एकल महिलांचे मुले जर आजारी असतील तर त्यांचा आजारी असल्याचा खर्च कोण करतोयाचा अभ्यास या अभ्यासामध्ये करण्याचा प्रयत्न करताना मजुरी करून मुले आजारी असल्यास खर्च भागवला जातो अश्या एकल म्हीलाची संख्या २४(६%) आहे.तर कर्ज काढून खर्च करणाऱ्या एकल महिलांची संख्या ३(०.८%)आहे.दुसऱ्याकडून उसने पैसे घेऊन खर्च करणाऱ्या एकल महिलांची संख्या १(०.३%) आहे.सरकारी रूग्णालयामध्ये दाखल करणाऱ्याची संख्या १(०.३%)आहे.व्यवसाय करून खर्च करणारे ३(०.८%) एकल महिला आहे.तर ३६१(९०.३%) महिलांना हा प्रश्न लागू नाही.तसेच या एकल महिलांच्या आजारी असणाऱ्या मुलांचा आजाराचा खर्च त्यांचे नातेवाईक करतात असे अभ्यासामधून समोर आले आहे.

रहिवास

२२) सध्या कुठे राहता

एकल महिलांचा अभ्यास करताना या एकल महिलांच्या कुटुंबाचा अभ्यास करणे गरजेचे आहे.तसेच या महिला एकल असल्यामुळे त्या सध्या कुठे राहतात या

विषयी अभ्यास करणे गरजेचे आहे.कारण या महिला एकल असल्याने त्या पतीपासून विभक्त झाल्यावर किवा पती मरण पावल्यावर कुठे राहतात या विषयी अभ्यास करणे गरजेचे आहे. म्हणून अभ्यास कर्त्यांनी हा प्रश्न अभ्यासामध्ये घेतला आहे.

अ.क्र.	राहण्याचे ठिकाण	वारंवारिता	टक्केवारी
१	माहेरी आई वडील	११५	२८.८%
२	भावाकडे	२	०.५%
३	इतर	२	०.५%
४	सासरी वेगळे	१८१	४५.३%
५	स्वतः	१००	२५%
	एकूण	४००	१००%

वरील सारणीवरून असे लक्षात येते की, एकल महिलांचा अभ्यास करताना त्या एकल महिला कुठल्या ठिकाणी राहतात याचा अभ्यास करताना ११५(२८.८%) महिला आपल्यामाहेरी आई-वडिलाकडे राहतात.तर २(०.५%) महिला या आपल्या भावाकडे राहतात.तसेच २(०.५%) एकल महिला या इतर ठिकाणी राहतात.या ४०० एकल महिला पैकी १८१(४५.३%) एकल महिला या आपल्या सासरीच पण वेगळ्या राहतात व १००(२५%) एकल महिला या स्वतंत्र म्हणजेच स्वत: वेगळ्या ठिकाणी राहतात.

Gramin Vikas Kendra

२३) किती वर्षापासून राहाता

एकल महिलांचा अभ्यास करताना या एकल महिलांच्या कुटुंबाचा अभ्यास करण्या बरोबरच त्या एकल महिला कुठल्या ठिकाणी राहतात या गोष्टीचा अभ्यास करणे गरजेचे आहे.तसेच या महिला एकल असल्यामुळे काही महिला या उदरनिर्वाहासाठी दुसऱ्या ठिकाणी राहण्यासाठी आलेल्या असतात.किवा काही कारणास्तव या महिला सध्या कुठे राहतात व किती वर्षापासून राहतात या विषयी अभ्यास करणे गरजेचे आहे. म्हणून अभ्यास कर्त्यांनी हा प्रश्न अभ्यासामध्ये घेतला आहे.

अ.क्र.	वर्ष	वारंवारिता	टक्केवारी
१	१-५	५७	१४.३%
२	६-१०	५५	१३.८%

३	११-१५	४३	१०.८%
४	१६-२०	३७	९.३%
५	२१-२५	३७	९.३%
६	२६ पेक्षा जास्त	९५	२३.८%
७	सांगता येत नाही	७५	१८.८%
८	लागु नाही	१	०.३%
	एकूण	४००	१००%

वरील सारणीवरून असे लक्षात येते की,एकल महिला आपल्या पती पासून विभक्त झाल्यानंतर किवा पती मरण पावल्यानंतर जर विभक्त राहत असेल तरती एकल महिला किती वर्षापासून विभक्त राहते याचा अभ्यास करताना ५७(१४.३%)एकल महिला १-५ वर्षापासून विभक्त राहतात.तर ५५(१३.८%)महिला या ६-१० वर्षापासून विभक्त राहतात.तसेच ४३ (१०.८%) एकल महिला या ११-१५ वर्षापासून तर ३७(९.३%)एकल महिला १६-२० वर्षापासून विभक्त राहतात.४०० एकल महिला पैकी ३७(९.३%) एकल महिला या २१-२५ वर्षापासून विभक्त राहतात.तसेच २६ वर्षा पेक्षा जास्त काळ विभक्त राहणाऱ्या महिलांची संख्या ९५(२३.८%) आहे.तर आपण विभक्त किती वर्षापासून विभक्त राहतो याची माहिती सांगता न येणाऱ्या एकल महिलांची संख्या ७५(१८.८%)आहे.तसेच हा प्रश्न लागू नसणाऱ्या एकल महिलांची संख्या १(०.३%) आहे.अशा प्रकारची माहिती समोर आली आहे.

२४) सासरी न राहण्याचे कारण

एकल महिलांचा अभ्यास करताना या एकल महिलांच्या कुटुंबाचा अभ्यास करणे गरजेचे आहे.तसेच या महिला एकल असल्यामुळे त्या सध्या कुठे राहतात या विषयी अभ्यास करणे गरजेचे आहे.तसेच या एकल महिला जर त्यांच्या सासरच्या कुटुंबापासून विभक्त राहत असतील तर त्याचे काय कारण आहे या गोष्टीचा अभ्यास करणे गरजेचे आहे. म्हणून अभ्यास कर्त्यांनी हा प्रश्न अभ्यासामध्ये घेतला आहे.

अ.क्र.	कारण	वारंवारिता	टक्केवारी
१	पती सोबत भांडण	३०	७.५%
२	सासरचा जाच	४७	११.८%
३	पतीचा मृत्यू	४	१.०%
४	पतीने सोडुन दिले	६७	१६.८%
५	पती व्यसनी आहे	३	०.८%
६	पतीने दुसरे लग्न केले	१९	४.८%

Gramin Vikas Kendra

७	इतर	९	२.३%
८	माहिती दिली नाही	१	०.३%
९	लागु नाही	२२०	५५%
	एकूण	४००	१००%

वरील सारणी वरून असे लक्षात येते की, एकल महिलांचा अभ्यास करताना त्या एकल महिला सासरी न राहत नाही.त्या आकल महिला सासरी न राहण्याच्या कारणाचा अभ्यास करताना असे आढळले की पती सोबत भांडण झाल्याने ३०(७.५%) एकल महिला सासरी राहत नाही.तर सासरच्या जाचामुळे ४७(११.८%) महिला या सासरी राहत नाही.तसेच पतीचा मृत्यू झाल्याने ४(१.०%) महिला,पतीने सोडून दिल्याने ६७(१६.८%),पती व्यसनी असल्याने ३(०.८%),पतीने दुसरे लग्न केल्याने १९(४.८%)महिला या सासरी राहत नाही.तर इतर कारणामुळे ९(२.३%)महिला सासरी राहत नाही.माहिती न देणाऱ्या एकल महिलांची संख्या १(०.३%) आहे.तर हा प्रश्न लागू नसणाऱ्या महिलांची संख्या २२०(५५%) आहे.

२५) पतीच्या मृत्यूचे कारण

एकल महिलांचा अभ्यास करताना या एकल महिलांच्या कुटुंबाचा अभ्यास करणे गरजेच आहे.तसेच ती एकल महिला विधवा असल्यास तिच्या पतीचे मृत्यू कशामुळे झाले आहे याचा अभ्यास करणे गरजेचे आहे. म्हणून अभ्यास कर्त्यांनी हा प्रश्न अभ्यासामध्ये घेतला आहे.

अ.क्र.	कारण	वारंवारिता	टक्केवारी
१	आजारीपण	१७६	४४%
२	दारू पिल्यामुळे	४३	१०.८%
३	अपघात	८३	२०.८%
४	आत्महत्या	४	१%
५	इतर	१	०.३%
६	लागू नाही	९१	२२.८%
७	खुण	२	०.५%
	एकूण	४००	१००%

Gramin Vikas Kendra

वरील सारणी वरून असे लक्षात येते की,एकल महिला हि जर विधवा असल्यास त्या विधवा महिलेच्या पतीच्या मृत्यूचे काय कारण आहे याचा अभ्यास करताना पती आजाती असल्याने १७६(४४%) महिलांच्या पतीचे मरण झाले आहे असे आढळले आहे.तर दारू पिल्यामुळे ४३(१०.८%)महिलांच्या ,अपघातामुळे ८३(२०.८%) विधवा महिलांच्या पतीचा मृत्यू झाला आहे.तसेच आत्महत्या केल्याने ४(१%) महिलांच्या पतीचा तर इतर कारणामुळे १(०.३%)महिलांच्या,व खून झाल्याने २(०.५%) महिलांच्या पतीचा मृत्यू झालेला आहे.तसेच हा प्रश्न ९१(२२.८%) एकल महिलांना लागू नाही असे समोर आले आहे.

२६) पतीच्या मृतूचा दाखला आहे का

एकल महिलांचा अभ्यास करताना या एकल महिलांच्या कुटुंबाचा अभ्यासताना जा ती एकल महिला विधवा असेल तर तिच्या पतीचा मृत्यूचा दाखला आहे का नाही याचा अभ्यास करणे गरजेचे आहे.कारण अनेक शासकीय योजनासाठी किवा वारसा हक्क नोदिसाठी किवा इतर कारणासाठी हा दाखला आवश्यक आहे. म्हणून अभ्यास कर्त्यांनी हा प्रश्न अभ्यासामध्ये घेतला आहे.

अ.क्र.	दाखला	वारंवारिता	टक्केवारी
१	होय	२७१	६७.८%
२	नाही	३७	९.३%
३	लागु नाही	९२	२३%
	एकूण	४००	१००%

वरील सारणी वरून असे लक्षात येते की,एकल महिलांचा अभ्यास करताना एकल विधवा असणाऱ्या महिलांच्या पतीचा मृत्यू झालेला असल्याने त्या विधवा महिलेकड तिच्या पतीचा मृत्यूचा दाखला आहे की नाही याचा अभ्यास करताना २७१(६७.८%) विधवा महिलांकडे मृत्यू दाखला आहे.तर ३७(९.३%) विधवा महिलांकडे मृत्यू दाखला नाही तर ९२ एकल महिलांना हा प्रश्न लागू नाही.

२७) उपयोगीतेचे साधन/उपजीविका

एकल महिलांचा अभ्यास करताना त्या महिलांचे सद्याचे उपजीविकेचे साधन कोणते साधन आहे याचा आभ्यास करणे गरजेचे ठरते.कारण पती नसताना किवा पतीपासून विभक्त झाल्यानंतर ती महिला कश्या पद्धतीने किवा कश्या पद्धतीने उपजीविका करते या गोष्टीला तिच्या जीवनमान सुधारण्यामध्ये खूप महत्त्व प्राप्त होते.याच मुळे आभायास्काने हा प्रश्न अभ्यासासाठी निवडला आहे.

अ.क्र.	साधन	वारंवारिता	टक्केवारी
१	मजुरी	३४८	८७%
२	शेती	६	१.५%
३	व्यवसाय	७	१.८%
४	नोकरी	८	२%
५	इतर	१	०.३%
६	काही नाही	४	१%
७	घरच्यावर अवलंबून	२६	६.५%
	एकूण	४००	१००%

वरील सारणी वरून असे लक्षात येते कि,या निवडलेल्या क्षेत्रात एकल महिलांची संख्या ४०० आहे.त्या त्यामध्ये मजुरी करणाऱ्या महिलांची संख्या ४०० पैकी ३४८(८७%) आहे.शेती करणाऱ्या महिलांची संख्या ६ (१.५%) आहे.व्यवसाय करणाऱ्या महिलांची संख्या ७ (१.८%) आहे.नोकरी करणाऱ्या महिलांची संख्या ८ (२%) आहे.इतर व्यवसाय करणाऱ्या महिलांची संख्या १(०.३%) आहे.तसेच काहीच उपजीविकेचे साधन नसणाऱ्या महिलांची संख्या ४(१%) आहे.तर घरच्यांवर अवलबून असणाऱ्या महिला २६(६.५%) आहे. .

Gramin Vikas Kendra

म्हणजेच वरील अभ्यासातून निवडलेल्या कार्यक्षेत्रात मजुरी करणाऱ्या महिलांची संख्या मोठ्या प्रमाणावर आहे हे निदर्शनात येते.

२८) सरकारी योजना लाभ

एकल महिलांचा अभ्यास करताना ज्या एकल महिला आहेत या महिलांसाठी शासन अनेक योजना राबवते त्या योजनाचा या महिलांनी लाभ घेतला आहे का किवा नाही.तसेच या योजना मधून अनेक एकल महिलांना अनेक मोठे आर्थिक सहकार्य मिळाल्यास त्यांचा मोठ्या प्रमाणावर विकास होऊ शकतो. याबाबत अभ्यास करणे गरजेचे आहे.म्हणून अभ्यासकांनी हा प्रश्न अभ्यासाठी निवडला आहे.

अ.क्र.	योजना मिळाली	वारंवारिता	टक्केवारी
१	होय	११५	२८.८%
२	नाही	२८५	७१.२%
	एकूण	४००	१००%

वरील सारणी वरून असे लक्षात येते की,एकल महिलांनी जीवन जगताना आपल्या विकासासाठी शासनाकडून कुठल्याही सरकारी योजनेचा लाभ घेतला आहे किंवा नाही याचा अभ्यास करताना ४०० एकल महिला पैकी ११५(२८.८%) एकल महिलांनी सरकारी योजनेचा लाभ घेतला आहे.तर २८५(७१.२%) एकल महिलांनी कुठल्याही सरकारी योजनाचा लाभ घेतला नाही असे यातून समोर आले आहे.

Gramin Vikas Kendra

२९) कोणत्या योजनेचा लाभ मिळाला

एकल महिलांचा अभ्यास करताना ज्या एकल महिला आहेत या महिलाच्या विकासाठी शासन अनेक योजना राबवते त्या योजनाचा या महिलांनी लाभ घेतला आहे का किवा नाही.तसेच घेतला असल्यास या एकल महिलांना कोणत्या शासकीय योजनाचा लाभ मिळाला आहे.याबाबत अभ्यास करणे गरजेचे आहे.म्हणून अभ्यासकांनी हा प्रश्न अभ्यासाठी निवडला आहे

अ.क्र.	योजनेचा लाभ	वारंवारिता	टक्केवारी
१	घरकुल	१७	४.३%
२	डोल	१९	४.८%
३	गॅस	२	०.५%
४	विधवा अनुदान	१३	३.३%
५	शिलाई मशीन	२८	७%
६	कोणत्याच योजनेचा लाभ नाही	४	१%
७	योजनेचा लाभ घेतला नाही	२८४	७१%
८	संजय गांधी निराधार	३३	८.३%
	एकूण	४००	१००%

वरील सारणी वरून असे लक्षात येते की ,एकल महिलांचा अभ्यास करताना एकल महिलांनी जर सरकारी योजनाचा लाभ घेतला असल्यास त्या एकल महिलांनी कुठल्या सरकारी योजनाचा लाभ घेतला आहे याचा अभ्यास करताना घरकुल योजनाचा लाभ घेणाऱ्या एकल महिलांची संख्या १७(४.३%)आहे तर डोल योजनाचा लाभ १९(४.८%) एकल महिलांनी,गॅस योजनेचा लाभ घेणाऱ्या एकल महिलांची संख्या २(०.५%) आहे.तसेच विधवा महिलांसाठी असणारे अनुदान १३(३.३%) एकल महिलांनी घेतले आहे.तर शिलाईमशीन घेणाऱ्या महिलांची संख्या २८(७%),संजय गांधी निराधार योजनाचा लाभ ३३(८.३%) एकल महिलांनी घेतला आहे.तर२८४(७१%)एकल महिलांनी कुठल्याही योजनाचा लाभ घेतला नाही असे या अभ्यासामधून समोर आले आहे.

३०) कर्ज कशासाठी घेतले

एकल महिलांचा अभ्यास करताना त्या महिलांच्या आर्थिक बाबीचा विचार करणे गरजेचे आहे.कारण या महिला या पतीपासून दूर झालेल्या असतात किवा त्या महिलांच्या पती मरण पावलेला असल्यामुळे किवा इतर कारणामुळे त्या एकल असतात.त्यामुळे त्या महिलांची आर्थिक स्थितीवर त्या महिलांचा विकास अवलबून

असतो.तसेच या महिलांनी कर्ज घेतलेले असल्यास ते कर्ज नक्की कशासाठी घेतले आहे या गोष्टीचा आभ्यास करणे गरजेचे असते त्यामुळे हा प्रश्न अभ्यास कर्त्यांनी अभ्यासामध्ये घेतला आहे.

अ.क्र.	कर्ज घेण्याचे कारण	वारंवारिता	टक्केवारी
१	आजारी पणासाठी	२०	५%
२	मुलांचे शिक्षण	२१	५.३%
३	व्यवसाय	९	२.३%
४	लग्न	१४	३.५%
५	कुटुंबातील इतर गरज	२०	५%
६	कर्ज घेतले नाही	३०६	७६.५%
७	इतर	९	२.३%
८	लागू नाही	१	०.३%
	एकूण	४००	१००%

वरील सारणी वरून असे लक्षात येते की,एकल महिलांनी आपल्या विकासाठी किंवा आपल्या अडचणी सोडवण्यासाठीकिवा कुठल्यातरी कारणामुळे एकल महिलांनी कर्ज घेतले असल्यास ते कर्ज कश्यासाठी घेतले आहे याचा अभ्यास करताना या ४०० एकल महिला पैकी २०(५%) एकल महिलांनी आजार पणासाठी,२१(५.३%) एकल महिलांनी मिलानच्या शिक्षणासाठी,९(२.३%)एकल महिलांनी व्यवसायासाठी,१४(३.५%)एकल महिलांनी लग्नासाठी,२०(५%) एकल महिलांनी कुटुंबातील इतर गरजासाठी , ९(२.३%) एकल महिलांनी इतर कारणासाठी कर्ज घेतले आहे.तर १(०.३%) महिलांना हा प्रश्न लागू नाही.तसेच ३०६(७६.५%) एकल महिलांनी कुठल्याही प्रकारचे कर्ज घेतलेले नाही असे अभ्यासामधून समोर आले आहे.

३१) कर्ज घेतले असल्यास पुढिलपैकी कोणाकडून घेतले

एकल महिलांचा अभ्यास करताना या एकल महिलांच्या कुटुंबाच्या आर्थिक बाबीचा अभ्यास करणे गरजेचे आहे.कारण त्या कुटुंबाची प्रगती आर्थिक बाबीवर अवलबून असते.या एकल महिलांनी काही कारणास्तव कर्ज घेतले असल्यास ते कर्ज नक्की कोणाकडून घेतले आहे या गोष्टीचा अभ्यास करणे गरजेचे आहे त्यामुळे अभ्यासकर्त्यांनी हा प्रश्न अभ्यासाठी घेतला आहे.

अ.क्र.	कर्ज घेतल्याचे स्वरूप	महिलांची संख्या	वारंवारिता	टक्केवारी
१	सावकार	४००	९	२.२५%
२	बचत गट	४००	२५	६.२५%
३	नातलग	४००	८	२%

Gramin Vikas Kendra

४	मित्र मैत्रिणी	४००	४	१%
५	बँक	४००	१२	३%
६	पतसंस्था	४००	८	२%
७	मायक्रो फाय्नास	४००	४९	१२.२५%
८	इतर	४००	६	१.५%
९	माहिती सांगितली नाही	४००	१	०.२५%
१०	लागु नाही	४००	३०२	७५.५%
	एकूण		४२४	

वरील सारणी वरून असे लक्षात येते की.एकल महिलांनी कर्ज घेतले असल्यास नक्की कोणाकडून घेतले आहे याचा अभ्यास करताना सावकाराकडून कर्ज घेणाऱ्या एकल महिलांची संख्या ९(२.२५%),बचत गटाकडून कर्ज घेणाऱ्या एकल महिलांची संख्या २५(६.२५%),नातलगाकडून कर्ज घेणाऱ्या एकल महिलांची संख्या ८(२%),मित्र-मैत्रीण यांच्याकडून कर्ज घेणाऱ्या एकल महिलांची संख्या ४(१%),बँकांकडून कर्ज घेणाऱ्या एकल महिलांची संख्या१२(३%),पतसंस्था कडून कर्ज घेणाऱ्या एकल महिलांची संख्या८(२%),मायक्रोफायनांस कडून कर्ज घेणाऱ्या एकल महिलांची संख्या ४९(१२.२५%),इतर ठिकाणाहून कर्ज घेणाऱ्या एकल महिलांची संख्या ६(१.५%),माहिती न सांगणाऱ्या एकल महिलांची संख्या १(०.२५%)आहे.तर ३०२(७५.५%)एकल महिलांना हा प्रश्न लागू होत नाही किवा त्यांनी कर्ज घेतले नाही असे समोर आले आहे.

३२) कर्जाची परत फेड कशी करता

एकल महिलाच अभ्यास करताना एकल महिलांच्या कुटुंबाच्या आर्थिक स्थितीचा अभ्यास करणे गरजेचे आहे.कारण या एकल महिलांनी कुठल्याना-कुठल्या कामासाठी कोणाकडून तरी कर्ज घेतलेले असते.हे कर्ज आणि त्या महिलांचे आर्थिक उत्पन्न या गोष्टी खूप महत्त्वाच्या आहे.तसेच हे घेतलेले कर्जाची परत फेड कश्या पद्धतीने केली जाणार आहे या विषयी अभ्यास करणे गरजेचे ठरते.म्हणून अभ्यास कर्त्यांनी हा प्रश्न अभ्यासामध्ये घेतलेला आहे.

अ.क्र.	परत फेड	वारंवारिता	टक्केवारी
१	साप्ताहिक हप्ता	१	०.३%
२	मासिक हप्ता	४२	१०.५%
३	वार्षिक हप्ता	३८	९.५%
४	इतर	७	१.८%

Gramin Vikas Kendra

५	लागू नाही	३१२	७८%
	एकूण	४००	१००%

वरील सारणी वरून असे लक्षात आले की,ज्या एकल महिलांनी कुठल्याही कारणासाठी कर्ज घेतले असेल तर त्या कर्जाची त्या महिला कश्या पद्धतीने परत फेड कोणत्या प्रकारे करतात याचा अभ्यास करताना १(०.३%) एकल महिला साप्ताहिक हप्त्याने भरणा करून आपले कर्ज फेडत आहे. ४२(१०.५%) एकल महिला या मासिक हप्त्याने तर ३८(९.५%) एकल महिला वार्षिक हप्त्याने भरणा करून आपले कर्ज फेडत आहे.व ७(१.८%) एकल महिला या इतर पद्धतीने कर्जाच्जी परत फेड करत आहे.तसेच ३१२(७८%) एकल महिलांना हा प्रश्न लागू नाही किंवा त्यांनी कुठल्याही प्रकारचे कर्ज घेतले नाही असे या अभ्यासामधून आढळले आहे.

३३) पतीच्या व वडिलांच्या जमिनीत वाटा आहे का

एकल महिलांचा अभ्यास करताना असणाऱ्या एकल महिलाचा तिच्या पतीच्या किवा वडिलांच्या जमिनीमध्ये वाटा आहे किवा नाही या गोष्टीचा अभ्यास करणे गरजेचे आहे कारण या एकल महिलाच्या पती मरण पावलेला असतो किवा ती तिच्या पतीपासून विभक्त झालेली असते किवा इतर कारणामुळे ती एकल असते.पती मरण पावल्यानंतर तिच्या पतीच्या जमिनीमध्ये तिचा वारस हक्क असतो तो तिला दिला आहे का ? किवा ती पतीपासून विभक्त झाल्यानंतर पतीच्या जमिनीमध्ये तिचा अर्धा हिस्सा असतो तो आहे का? किवा ती एकल महिला आपल्या वडिलांकडे राहत असल्यामुळे तिच्या वडिलांच्या जमिनीमध्ये तिचा पण तिच्या इतर भावंडा प्रमाणे हिस्सा असतो तो आहे का? या गोष्टीचा अभ्यास करणे गरजेचे आहे. त्यामुळे अभ्यास कर्त्यांनी हा प्रश्न अभ्यासामध्ये घेतला आहे.

अ.क्र.	कारण	वारंवारिता	टक्केवारी
१	होय	९२	२३%
२	नाही	२८९	७२.३%
३	वाटा मिळू शकतो	१२	३%
४	संपत्ती नाही	६	१.५%
५	माहिती सांगितली नाही.	१	०.३%
	एकूण	४००	१००%

वरील सारणी वरून असे लक्षात येते की,एकल असणाऱ्या महिलांना आपल्या पतीच्या /सासरच्या किंवा आपल्या माहेरच्या /आई-वडिलांच्या जमिनीमध्ये वाटा

Gramin Vikas Kendra

आहे की नाही याचा अभ्यास करताना ९२(२३%) एकल महिलांचा आपल्या सासरच्या किंवा माहेरच्या जमिनीमध्ये वाटा आहे.तर २८९(७२.३%)एकल महिलांना आपल्या सासरच्या किंवा माहेरच्या जमिनीमध्ये वाटा नाही.तर १२(३%) महिलांना आपल्या सासरच्या किंवा माहेरच्या जमिनीमध्ये वाटा मिळू शकतो.तसेच ६(१.५%) एकल महिलांच्या सासरी किंवा माहेरी जमीन नाहीव १(०.३%) एकल महिलांचा जमिनीमध्ये वाटा आहे किंवा नाही या विषयी माहिती सांगता आली नाही.

३३) तुमच्याकडे खालीलपैकी कोणती मालमत्ता आहे

एकल महिलांचा अभ्यास करताना ज्या एकल महिला आहेत त्यांच्याकडे सद्यस्थितीत कुठल्या प्रकारची मालमत्ता आहे या गोष्टीचा पाहणे गरजेचे आहे.कारण या महिलांकडे असणारी मालमत्तेवर त्यांचा विकास किती प्रमाणामध्ये झाला आहे या गोष्टीचा विचार करू शकतो.तसेच त्यांना कुठल्या गोष्टीची आवश्यकता आहे या दृष्टीने आपणास विचार करता येतो.म्हणून अभ्यास कर्त्याने या गोष्टीचा अभ्यास करणे ठरवले आहे.

अ.क्र.	मालमत्तेचे स्वरूप	एकूण महिलांची संख्या	वारंवारिता	टक्केवारी
१	जमीन	४००	६७	१६.७५%
२	घर	४००	२३९	५९.७५%
३	दागिने	४००	२१	५.२५%
४	भांडी	४००	२३९	५९.७५%
५	जनावरे	४००	२४	६%
६	पैसा	४००	२३	५.७५%
७	इतर	४००	३	०.७५%
८	मालमत्ता नाही	४००	७०	१७.५०%
	एकूण		६८६	

वरील सारणी वरून असे लक्षात येते की,एकल महिलांकडे असणाऱ्या मालमत्तेचा अभ्यास करताना एकूण ४०० एकल महिला पैकी २३९(५९.७५%) महिलांकडे घर आहे.तसेच जमीनअसणाऱ्याची संख्या ६७(१६.७५%),दागिने असणाऱ्याची संख्या २१(५.२५%),भांडी असणाऱ्याची संख्या २३९(५९.७५%),जनावरे असणाऱ्याची

Gramin Vikaskendra

संख्या २४(६%),पैसा असणाऱ्याची संख्या २३(५.७५%)आहे.तर इतर मालमत्ता असणाऱ्या एकल महिलांची संख्या ३(०.७५%)आहे.मालमत्ता नसणाऱ्या महिलांची संख्या ७०(१७.७५%)आहे.असे या अभ्यासामधून समोर आले आहे.

३४) शिक्षण ण घेण्याचे कारण

एकल महिलांचा अभ्यास करताना या महिलांच्या शैक्षणिक दृष्टीकोनातून अभ्यास करणे गरजेचे आहे.कारण प्रत्येक व्यक्तीच्या प्रगतीमध्ये त्याचे शिक्षणाचे खूप महत्त्व आहे.अभ्यास करण्यासाठी घेतलेल्या कार्यक्षेत्रातील किती महिला शिकलेल्या आहेत किवा त्या शिकलेल्या नसतील तर शिक्षण ण घेण्याचे काय कारण आहे याचा अभ्यास करणे गरजेचे आहे.त्यामुळे अभ्यास कर्त्यांनी हा प्रश्न अभ्यासामध्ये घेतला आहे.

अ.क्र.	कारण	वारंवारिता	टक्केवारी
१	गरिबी	३४३	८५.७५%
२	लवकर लग्न	४३	१०.७५%
३	शाळा लांब होती	४	१%
४	घरच्यांनी शिकवले नाही	४	१%
५	इतर	३	०.७५%
६	माहिती सांगितली नाही	१	०.२५%
७	लागु नाही	१	०.२५%
८	स्वतः पुर्ण करते	१	०.२५%
	एकूण	४००	१००%

वरील सारणी वरून असे लक्षात येते की,एकल महिलांचा अभ्यास करताना त्या एकल महिला शिकलेल्या नसतील तर त्या न शिकण्याचे काय कारण आहे याचा अभ्यास करताना गरिबी असल्याने न शिकणाऱ्या एकल महिलांची संख्या ३४३(८५.७५%) आहे.शाळ सुरु असतानाच किंवा लवकर लग्न झालेल्या एकल महिलांची संख्या ४३(१०.७५%) आहे.शाळा लांब असल्याने ४(१%) महिलांनी शिक्षण घेतले नाही.तर या महिलांच्या घरच्यांनी शिकवले नाही अश्या एकल महिलांची संख्या ४(१%) आहे.तसेच इतर कारणामुळे शिकू न शकलेल्या महिलांची संख्या ३(०.७५%) आहे.माहिती न सांगणाऱ्या एकल महिलांची संख्या १(०.२५%) आहे.हा प्रश्न लागू नसणाऱ्या एकल महिलांची संख्या १(०.२५%)आहे.तर स्वत:चे शिक्षण स्वत:च पूर्ण करणाऱ्या महिलांची संख्या १(०.२५%)आहे असे या अभ्यासामधून समोर आली आहे.

३५) आपली मुले कोणत्या शाळेत शिक्षण घेतात

एकल महिलांचा अभ्यास करतना त्या एकल महिलेच्या पूर्ण कुटुंबाचा अभ्यास करणे गरजेचे ठरते.कार्यक्षेत्रात असणाऱ्या एकल महिलांची मुले कोणत्या शाळेत शिक्षण घेतात या विषयी अभ्यास करणे गरजेचे आहे.कारण या एकल महिलांचे पूर्ण भविष्य त्या मुलांच्या प्रगतीवर असते कारण म्हातारपणी हे मुलेच या एकल महिलांचा आधार असतात.त्यामुळे या एकल महिलांची मुळे कोणत्या शाळेत शिक्षण घेतात या विषयाचा अभ्यास करण्यात आला आहे.

अ.क्र.	शाळा	वारंवारिता	टक्केवारी
१	सरकारी	२६९	६७.२५%
२	खाजगी	४५	११.२५%
३	आश्रमशाळा	६	१.५%
४	बोर्डिंग	३	०.८%
५	मुले नाही	२०	५%
६	इतर	८	२%
७	लागु नाही	४	१%
	एकूण	४००	१००%

वरील सारणी वरून असे लक्षात येते की, एकल एकल महिलांना असणारे मुले हे कोणत्या शाळेत जातात याचा अभ्यास करताना एकून एकल महिलांच्या २६९(६७.२५%) महिलांचे मुले सरकारी शाळेत जातात.खाजगी शाळेत जाणाऱ्याची संख्या ४५ (११.२५%) आहे.आश्रम शाळेत ६(१.५%),बोर्डिंग मध्ये ३(०.८%),मुले नसणाऱ्या महिलांची संख्या २०(५%) आहे.इतर ठिकाणी शिक्षण घेणाऱ्या महिलांची संख्या ८(२%)आहे.तसेच हा प्रश्न लागू नसणाऱ्या एकल महिलांची संख्या ४(१%) आहे.

३६) मुलांच्या शाळेचा खर्च कोण करते

एकल महिलांचा अभ्यास करताना या महिलांच्या भविष्या बाबत विचार करणे गरजेचे ठरते.त्या एकल महिलेला जर मुले असतील तर ते कोणत्या शाळेत जातात किवा त्यांचा शाळेचा खर्च कोण करते कारण या एकल महिलेच्या आर्थिक अडचणी खूप असतात. त्यामुळे जर मुले शाळेत जात असतील तर त्यांचा शाळेचा खर्च कोण करतात याचा अभ्यास करणे गरजेचे आहे.त्यामुळे हा प्रश्न अभ्यासामध्ये घेतला आहे.

Gramin Vikas Kendra

अ.क्र.	खर्च	वारंवारिता	टक्केवारी
१	स्वतः	३१२	७८%
२	आई वडील	२	०.५%
३	नातेवाईक	७	१.८%
४	भाऊ	१	०.३%
५	इतर	१	०.२%
६	माहिती सांगितली नाही	१	०.३%
७	लागु नाही	७६	१९%
	एकूण	४००	१००%

वरील सारणी वरून असे लक्षात येते की ,एकल महिलाच अभ्यास करताना एकल महिलांना असणाऱ्या मुलांचा खर्च को करतो याचा अभ्यास करताना ३१२(७८%) एकल महिला या स्वत: आपल्या मुलांचा खर्च करतात तर त्या २(०.५%) एकल महिलांचे आई-वडील त्या मुलांचे शालेय करच पाहतात.७(१.८%) एकल महिलांच्या मुलांचा शालेय खर्च त्यांचे नातेवाईक करतात.१(०.३%) एकल महिलांचा भाऊ हा त्या एकल महिलाच्या मुलांचा शाळेचा खर्च करतात.तर या एकल महिलाच्या मुलांचा इतर लोक खर्च करणाऱ्या संख्या १(०.२%) आहे.माहिती न सांगणाऱ्या एकल महिलांची संख्या १(०.३%) आहे.तसेच माहिती लागू नसणाऱ्या एकल महिलांची संख्या ७६(१९%) आहे असे या अभ्यासातून समोर आले आहे.

३७) मुलांच्या भविष्यात काही तरतूद केली आहे का

एकल महिलांचा अभ्यास करताना एकल महिला या पती पासून विभक्त झालेल्या आहेत किवा त्या एकलमहिलेचा पती मरण पावलेला असतो किवा इतर कारणामुळे त्या एकल महिला एकल असतात.या एकल महिलांना जर मुले असतील तर त्या महिला त्यांचे संपूर्ण जीवन हे त्या मुलांसाठी खर्ची घालतात.आजच्या युगामध्ये शिक्षणाशिवाय पर्याय नाही.त्यामुळे या एकल महिलांनी या मुलांच्यापुढील शिक्षणासाठी तरतूद केली आहे कि नाही किवा काही तरतूद केली आहे काय ?या विषयी अभ्यास करणे गरजेचे आहे.म्हणून हा प्रश्न अभ्यासामध्ये घेतला आहे.

अ.क्र.	तरतूद	वारंवारिता	टक्केवारी
१	होय	६	१.५%
२	नाही	३२०	८०.२%

Gramin Vikas Kendra

३	लागु नाही	७४	१८.३%
	एकूण	४००	१००%

वरील सारणी वरून असे लक्षात येते की,एकल महिलांचा अभ्यास करताना ज्या एकल महिला आहेत त्या एकल महिलांना जर मुले असल्यास त्या मुलांच्या भविष्यासाठी या एकल महिलांनी ती तरतूद केली आहे का याचा अभ्यास करताना ६(१.५%) एकल महिलांनी या मुलांच्या भविष्यासाठी तरतूद केली आहे.तर ३२० (८०.२%) महिलांनी मुलांच्या भविष्यासाठी कुठल्याही प्रकारची तरतूद केली नाही असे म्हंटले आहे.तसेच ७४ एकल महिलांना हा प्रश्न लागू नाही .

३८) तरतूद केली असेल तर कशा प्रकारची तरतूद केली आहे

एकल महिलांचा अभ्यास करताना ज्या एकल महिलांना मुले आहेत त्या एकल महिलांनी आपल्या मुलांसाठी भविष्यातील शिक्षणासाठी तरतूद केली असेक तर ती तरतूद कुठल्या प्रकारची आहे या विषयी अभ्यास करणे गरजेचे आहे.त्यामुळे अभ्यास कर्त्यांनी हा प्रश्न अभ्यासात घेतला आहे.

अ.क्र.	तरतूद	वारंवारिता	टक्केवारी
१	बँक	५	१.३%
२	शैक्षणिक कर्ज	१	०.३%
३	इतर	१	०.२%
४	माहित नाही	३१०	७७.५%
५	लागु नाही	८३	२०.८%
	एकूण	४००	१००%

Gramin Vikas kendra

वरील सारणी वरून असे लक्षात येते की,या एकल महिलांच्या मुलांच्या शिक्षणासाठी काही तरतूद केली असल्यास ती कुठल्या प्रकारची आहे याचा अभ्यास करताना मुलांच्या भविष्याची तरतूद बँकमध्ये करणाऱ्या महिलांची संख्या ५(१.३%) आहे.तर या मुलांच्या शिक्षणासाठी शैक्षणिक कर्ज काढणाऱ्या महिलाची संख्या १(०.३%)आहे.तसेच इतर ठिकाणी तरतूद करणाऱ्या महिलांचीसंख्या १(०.२%) आहे.तसेच या बाबत माहिती न सांगणाऱ्या किवा माहिती नाही म्हणणाऱ्या महिलांची सख्या ३१०(४४.५%) आहे.तर हा प्रश्न लागू नसणाऱ्या महिलांची संख्या ८३(२०.८%)आहे.

३९) तरतूद केली नसल्यास कारण

एकल महिलांचा अभ्यास करताना या एकल महिलांच्या कुटुंबाचा अभ्यास करणे महत्त्वाचे असते.या कुटुंबामध्ये त्या एकल महिलेच्या मुलांचा अभ्यास करणे गरजेचे असते.तसेच या महिलांनी या मुलांसाठी शिक्षणासाठी काय तरतूद केली आहे का ?तसेच तरतूद केली नसेल तर का केली नाही याचे कारण शोधणे गरजेचे आहे त्यामुळे अभ्यास कर्त्यांनी या बाबत अभ्यास करणे ठरवले आहे.

अ.क्र.	तरतूद	वारंवारिता	टक्केवारी
१	गरिबी	६	१.५%
२	इतर	१	०.३%
३	लागु नाही	३९३	९८.२%
	एकूण	४००	१००%

वरील सारणीचा अभ्यास करताना असे लक्षात येते की,एकल महिलांचा अभ्यास करताना त्यंच्या मुलांचा अभ्यास करणे गरजेचे आहे.यामध्ये मुलांच्या शिक्षणाचा अभ्यासाचा भविष्यातील तरतुदीचा अभ्यास करताना या मुलांच्या शिक्षणासाठी

तरतुदी केली नसल्यास त्यचे करणे अनेक असतात.त्याचा अभ्यास करताना तरतूद न करण्यामागे गरीबीचे कारण असणाऱ्या महिलांची संख्या ६(१.५%)आहे तर १(०.३%) महिलांनी इतर कारण सांगितले आहे तसेच ३९३(९८.२%) महिलांना हा प्रश्न लागू नाही असे अभ्यासातून समोर आले आहे.

४०) पोलीस स्टेशन तक्रार केली आहे का

एकल महिलांचा अभ्यास करताना या एकल महिलांमध्ये विधवा,परीतक्ता,देवदासी,प्रौढ कुमारिका व इतर एकल महिलांचा समावेश होतो.यामध्ये ज्या परीतक्ता महिला आहेत ज्यांना नवऱ्याने सोडून दिले आहे किवा त्या काही कारणास्तव आपल्या पतीपासून विभक्त राहतात किवा त्या महिला विधवा आहेत त्या महिलांनी आपल्यावर होणाऱ्या अन्याया विरुद्ध आवाज उठवला का? तसेच या महिलांनी इतर मालमत्तेच्या अधिकारासाठी,इतर कारणासाठी पोलिसात तक्रार केली आहे का? याबाबत अभ्यास करणे गरजेचे आहे.त्यामुळे हा प्रश्न अभ्यास कर्त्यांनी निवडला आहे.

अ.क्र.	तरतूद	वारंवारिता	टक्केवारी
१	होय	३४	८.५%
२	नाही	३६४	९१%
३	तक्रार दाखल करून घेतली नाही	१	०.३%
४	लागु नाही	१	०.२%
	एकूण	४००	१००%

वरील सारणी वरून असे लक्षात येते की,एकल महिलांचा अभ्यास करताना या एकल महिला आपल्यावर होणाऱ्या अन्याय-अत्याचाराविरुद्ध आवाज उठवण्यासाठी किवा न्याय मागण्यासाठी पोलीस स्टेशन किवा न्यायालयामध्ये दावा दाखल करू शकतात.अशा प्रकारे अभ्यास करताना या ४०० एकल महिलानी पोलीस स्टेशन मध्ये तक्रार नोंदवली आहे का हा अभ्यास करताना या एकल महिला पैकी

Gramin Vikas Kendra

३४(८.५%) महिलांनी आपली तक्रार पोलीस स्टेशन मध्ये नोंदवली आहे तर ३६४(९१%) एकल महिलांनी तक्रार नोंदवली नाही.तसेच १(०.३%) महिलांची तक्रार पोलीस स्टेशन मध्ये दाखल करून घेतली नाही.तर १(०.२%) एकल महिलेला हा प्रश्न लागू होत नाही.

४१) तक्रार कशा बाबतीत केली आहे

एकल महिलांचा अभ्यास करताना ज्या एकल महिला आहेत.त्यांनी आपले हक्क-अधिकारासाठी,न्यायासाठी पोलीस स्टेशन मध्ये तक्रार केली असेल तर ती नक्की कशा बाबतीत आहे या गोष्टीचा अभ्यास करणे गरजेचे आहे.म्हणून अभ्यास कर्त्यांनी हा प्रश्न अभ्यासासाठी निवडला आहे.

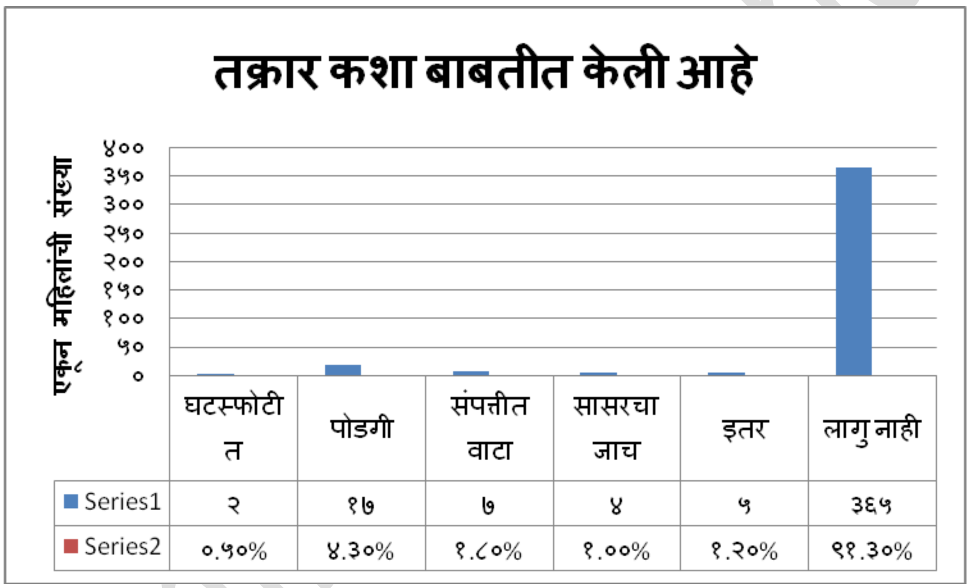

वरील सारणी वरून असे लक्षात येते की,अभ्यास करण्यात आलेल्या एकूण ४०० महिलांनी कोणत्याना कोणत्या कारणासाठी पोलीस स्टेशन,न्यायालय या मध्ये आपल्या न्यायासाठी तक्रार दाखल करताना नक्की कोणत्या कारणासाठी या महिलांनी आपली तक्रार दाखल केली आहे याचा अभ्यास करताना २(०.५%) महिलांनी घटस्फोटासाठी तक्रार केलेली आहे.तर पोडगी साठी १७(४.३%)एकल महिलांनी,आपल्या संपत्तीत वाटा मिळावा यासाठी ७(१.८%)महिलांनी दावा दाखल केला आहे.तसेच सासरच्या जाचाच्या विरुद्ध दावा किंवा तक्रार देणाऱ्या महिलांची संख्या ४(१%)आहे.इतर कारणासाठी तक्रार देणाऱ्या एकल महिलांची संख्या ५(१.२%)आहे.व ३६५ (९१.३%) महिलांना हा प्रश्न लागू नाही.किंवा त्यांनी कुठेही तक्रार दाखल केलेली नाही.

४२) कारवाई झाली आहे का

एकल महिलांचा अभ्यास करताना या एकल महिलांनी आपल्यावर होणाऱ्या अन्याय,अत्याचार,हक्क-अधिकार या बाबत पोलीस स्टेशनमध्ये तक्रार दाखल केली असल्यास त्या तक्रारी मध्ये पोलिसांकडून कुठल्या प्रकारची कार्यवाही झाली का किवा कसे या बाबत अभ्यास करणे गरजेचे आहे त्यामुळे अभ्यासकांनी हा प्रश्न अभ्यासासाठी निवडला आहे.

अ.क्र.	कारवाईचे स्वरूप	वारंवारिता	टक्केवारी
१	होय	१८	४.५%
२	नाही	२०	५%
३	इतर	३	०.७%
४	लागु नाही	३५९	८९.८%
	एकूण	४००	१००%

वरील सारणीवरून असे लक्षात येते की,एकल महिलांनी आपल्यावर होणार्या अन्याय-अत्याचार,हक्क-अधिकार यासाठी पोलीसस्टेशनमध्ये तक्रार नोंदवतात.या नोंदवलेल्या तक्रारीमध्ये १८(४.५%)एकल महिलांच्या तक्रारीवर कार्यवाही झाली असून २०(५%) एकल महिलांच्या तक्रारीमध्ये कार्यवाही झाली नाही.तर ३(०.७%)महिलांच्या तक्रारीमध्ये इतर कारणामुळे तक्रारी प्रगतीमध्ये आहेत.तसेच ३५९(८९.८%) महिलांनी पोलीस स्टेशन मध्ये तक्रारी दिल्या नाहीत किवा त्यांचा आणि पोलीस किवा इतर घटकाचा संबध नाही किवा त्यांना हा प्रश्न लागू नाही

Gramin Vikas Kendra

४३) न्यायालयीन प्रक्रिया चालू आहे का

एकल महिलांचा अभ्यास करताना या एकल महिलांनी आपल्या न्याय,हक्क-अधिकार मिळवण्यासाठी कुठल्या प्रकारची न्यायालयीन प्रक्रिया केली आहे का? किवा

नाही याबाबत या एकल महिलांचा अभ्यास करताना महत्त्वाचे ठरते. त्यामुळे अभ्यासकांनी हा प्रश्न अभ्यासामध्ये घेतला आहे.

अ.क्र.	न्यायालयीन प्रक्रियेचे स्वरूप	वारंवारीता	टक्केवारी
१	होय	२२	५.५%
२	नाही	३७६	९४%
३	लागू नाही	२	०.५%
	एकूण	४००	१००%

वरील सारणी वरून असे लक्षात येते की,एकल महिला आपल्या न्याय-अधिकारासाठी न्यायालयामध्ये जातात किंवा जात नाही याचा अभ्यास करताना ४०० पैकी २२(५.५%) एकल महिलांनी न्यायालयामध्ये दाद मागितली आहे किंवा प्रक्रिया चालू आहे.तर ३७६(९४%) एकल महिलांची कुठेही न्यायालयीन प्रक्रिया चालू नाही.तसेच २(०.५%) महिलांना हा प्रश्न लागू नाही.असे अभ्यासामध्ये समोर आले आहे.

४४) कारवाई केली असल्यास कारण

एकल महिलांचा अभ्यास करताना या एकल महिलांनी आपल्या न्याय,हक्क-अधिकार मिळवण्यासाठी त्यांनी जर कुठे पोलीस स्टेशन मध्ये तक्रार दाखल केली असल्यास किवा न्यायालयामध्ये दाद मागीतली असल्यास ती कशासाठी मागितली आहे याचा अभ्यास या एकल महिलांच्या अभ्यासामध्ये करणे गरजेचे आहे.म्हणून अभ्यासकांनी हा प्रश्न अभ्यासामध्ये घेतला आहे.

Gramin Vikaskendra

अ.क्र.	कारवाईचे स्वरूप	वारंवारिता	टक्केवारी
१	घटस्फोटीत	१	०.३%
२	पोडगी	१०	२.५%
३	संपत्तीत वाट घेणे	७	२.५%
४	सासरचा जाच	२	०.५%
५	इतर	२	०.५%
६	लागु नाही	३७८	९४.५%
	एकूण	४००	१००%

वरील सारणी वरून असे लक्षात येते की,एकल महिलांनी आपल्या न्याय-हक्कासाठी,अधिकारासाठी जर न्यायालयीन प्रक्रिया केली असेल किवा पोलीस स्टेशन मध्ये तक्रार दाखल केली असल्यास किवा कार्यवाही केली असल्यास कोणत्या कारणासाठी केली आहे याचा अभ्यास करताना अनेक कारणे समोर येतात.यामध्ये ४०० महिला पैकी १(०.३%)महिलांनी घटस्फोटसाठी दावा दाखल केला आहे.१०(२.५%)एकल महिलांनी पोडगीसाठी दावा दाखल केला आहे.तसेच ७(२.५%)एकल महिलांनी संपत्तीत वाटा मिळवण्यासाठी तर २(०.५%)महिलांनी आपल्या सासरच्या जाचाला कंटाळून त्याच्या विरुद्ध दावा दाखल केला आहे.तर २(०.५%) महिलांनी इतर कारणासाठी दावा दाखल केला आहे.तसेच ३७८(९४.५%) महिलांना हा प्रश्न लागू नाही.असे अभ्यासाम्डून समोर आले आहे.

४५) दावा कुठे दाखल केला आहे

एकल महिलांचा अभ्यास करताना या एकल महिलांनी आपल्या न्याय,हक्क-अधिकार मिळवण्यासाठी कशा स्वरूपाचा दावा कुठे दाखल केला आहे या विषयी अभ्यास करणे गरजेचे आहे. कारण या महिलांची कायदेविषयक कुठे केस चालू आहे की नाही याची माहिती असावी कायदेविषयक म्हणून अभ्यासकांनी हा प्रश्न अभ्यासामध्ये घेतला आहे.

अ.क्र.	दावा दाखल करण्याचे ठिकाण	वारंवारीता	टक्केवारी
१	तालुका पोलीस स्टेशन	२२	५.५%
२	लागु नाही	३७८	९४.५%

Gramin Vikaskendra

	एकूण	४००	१००%

वरील सार्निवरून असे लक्षात येते की,एकल महिलांचा अभ्यास करताना असे आढळले की या एकून ४०० एकल महिला पैकी २२(५.५%) एकल महिलांनी आपल्या न्यायासाठी किंवा अधिकारासाठी पोलीस स्टेशन दावा दाखल केले आहे.तर ३७८(९४.५%) एकल महिलांना हा प्रश्न लागू नाही किंवा त्या एकल महिलांनी कुठेही दावा दाखल केला नाही.असे समोर आले आहे.

४६) दावा किती दिवसापासून दाखल केलेली आहे

एकल महिलांचा अभ्यास करताना या एकल महिलांनी आपल्या न्याय,हक्क-अधिकार मिळवण्यासाठी दावे दाखल केले असल्यास ते दावे किती वर्षापासून दाखल केले आहेत या बाबत अभ्यास होणे गरजेचे आहे कारण काही दावे हे खूप वर्ष चलू असल्यास त्या महिला त्या दाव्याला कंटाळून माघार घेताना आढळतात.त्यामुळे हे दावे किती दिवसापासून चालू आहेत या विषयी अभ्यास करणे गरजेचे आहे.

अ.क्र.	दावा दाखल केलेले वर्ष	वारंवारिता	टक्केवारी
१	०-१	८	२%
२	१-२	११	२.८%
३	२-३	२	०.५%
४	३-४	१	०.२%
५	५ पेक्षा अधिक	१	०.३%
६	माहिती सांगितली नाही	१	०.२%

Gramin Vikas kendra

७	लागु नाही	३७६	९४%
	एकूण	४००	१००%

वरील सारणी वरून असे लक्षात येते की,एकल महिलांचा अभ्यास करताना त्या एकल महिलांनी जर कुठल्याही स्वरूपाचा दावा केला असेल तर ती किती दिवसापासून केला अआहे याचा अभ्यास करताना असे समोर आले की,०-१ वर्षापासून दावा दाखल केलेल्या एकल महिलांची संख्या ८(२%) आहे. १-२ वर्षापासून दावा दाखल केलेल्या एकल महिलांची संख्या११(२.८%)आहे.२-३ वर्षापासून दावा दाखल केलेल्या एकल महिलांची संख्या२(०.५%)आहे. ३-४ वर्षापासून दावा दाखल केलेल्या एकल महिलांची संख्या १(०.२%) आहे.५ वर्षा पेक्षा अधिक वर्षापासून जास्त दावा दाखल केलेल्या एकल महिलांची संख्या १(०.३%) आहे.महिती न सांगणाऱ्या एकल महिलांची संख्या १(०.२%) आहे.तर हा प्रश्न लागू नसणाऱ्या एकल महिलांची संख्या ३७६(९४%) आहे.

४७) कारवाई चालू असताना किती खर्च आला

एकल महिलांचा अभ्यास करताना या एकल महिलांनी आपल्या न्याय,हक्क-अधिकार मिळवण्यासाठी एखाद्या न्याय देणाऱ्या म्हणजे पोलीस स्टेशन किवा दुसऱ्या ठिकाणी जो दावा दाखल केला होता तो दावा दाखल चालू असताना किवा दावा चालू असे पर्यंत किती खर्च आला आहे या बाबत अभ्यास करणे गरजेचे आहे.म्हणून अभ्यास कर्त्यांनी हा प्रश्न अभ्यासाठी निवडला आहे.

अ.क्र.	खर्च (०००)	वारंवारीता	टक्केवारी
१	१-५ हजार	१	०.२%
२	६-१० हजार	८	२%
३	११-२० हजार	३	०.८%
४	२१-३० हजार	३	०.८%
५	३१ हजार पेक्षाजास्त	८	२%
६	लागु नाही	३७७	९४.३%
	एकूण	४००	१००%

वारीक सारणीवरून असे लक्षात येते की,एकल महिलांचा अभ्यास करताना ज्या एकल महिलांनी कुठे दावा दाख केला असल्यास त्या दाव्यामध्ये किंवा दाव्यातील कार्यवाही चालू असताना किती खर्च झाला आहे याचा अभ्यास करताना १-५ हजार

रु.खर्च झालेल्या एकल महिलांची संख्या १(०.२%) आहे. ६-१० हजार रु.खर्च झालेल्या एकल महिलांची संख्या ८(२%) आहे.११-२० हजार रु.खर्च झालेल्या एकल महिलांची संख्या ३(०.८%) आहे.२१-३० हजार रु.खर्च झालेल्या एकल महिलांची संख्या ३(०.८%) आहे.तर ३१ हजार रु. पेक्षा जास्त खर्च झालेल्या एकल महिलांची संख्या ८(२%) आहे.तसेच ३७७ एकल महिलांना हा प्रश्न लागू नाही.

जातपंचायत

जातपंचायत हि एक समाजाला लागलेली कीड आहे. आज जातपंचायत बंद करण्यासाठी शासनने अने कायदे करून जातपंचायत नष्ट करण्यासाठी अनेक प्रयत्न केले आहेत.परंतु आजही समाजामध्ये जातपंचायत थोड्याफार प्रमाणामध्ये चालू आहेत.

या जातपंचायत मधून काही धर्मांध लोक हा निवडा करतात.या जात पंचायत मध्ये सर्वांनाच न्याय मिळेल याची शास्वती नसते.परंतु अनेक जात पंचायतीचा अभ्यास केल्यास या जात पंचायतमध्ये पुरुषना झुकते माप व स्त्रीयावर जास्त प्रमाणामध्ये अन्याय झालेला आढळतो.तसेच जात पंचायतीने दिलेले निर्णय हे खूप भयानक असतात.यामुळे अनेक कुटुंब उध्वस्त झालेले आढळलेले आहेत.तसेच या जातपंचायतीच्या विरुद्धच्या अनेक संघटनाच्या जनजागृती मुळे आज अनेक लोक जातपंचायतीच्या विरुद्ध आवाज उठवतात किवा न्यायालयामध्ये जाताना आढळतात.परंतु हे प्रमाण अतिशय नगण्य आहे.

तसेच या जातपंचायती मध्ये अनेक लोक आपले दावे दाखल करत असतात.व जातपंचायती मध्ये त्या बाबत न्यायनिवाडा केला जातो.

Gramin Vikas kendra

४८) जात पंचायती मध्ये तक्रार दाखल केली आहे का

एकल महिलांचा अभ्यास करताना भटके-विमुक्त,आदिवासी समाजातील एकल महिलांचा अभ्यास करताना या सामाज्यामध्ये असणारी जातपंचायती विषयी अभ्यास करणे गरजेचे ठरते. कारण या एकल असणाऱ्या महिलांवर त्या ज्या ठिकाणी राहतात त्या ठिकाणच्या घरातील व्यक्तीच्या दबावाखाली या महिला असतात.तसेच यातील काही महिला या जुन्या विचारच्या असल्याने त्या आपल्यावर झालेल्या अन्याया विरुद्ध आवाज उठवण्यासाठी जातपंचायतीकडे जातात.तसेच काही जाती मध्ये किवा सामाज्याचमध्ये जात पंचायत नसते अशा सर्व महिलांनी जात पंचायतीकडे काही तक्रार केली आहे का विचार करणे गरजेचे असते.त्यामुळे अभ्यासकांनी हा प्रश्न अभ्यासामध्ये घेतला आहे.

अ.क्र.	कारवाईचे स्वरूप	वारंवारिता	टक्केवारी
१	होय	११	२.८%
२	नाही	३८९	९७.२%
	एकूण	४००	१००%

वरील सारणी वरून असे लक्षात येते कि, एकल महिलांनी आपल्यावर होणाऱ्या अन्याया विरुद्ध आवाज उठवण्यासाठी किंवा न्याय मागण्यासाठी जातपंचायत मध्ये तक्रार दाखल करणाऱ्या महिलांची संख्या किवा होय म्हणणाऱ्या एकल महिलांची संख्या ११(२.८%) आहे. तर जात पंचायत मध्ये दावा किंवा तक्रार दाखल न करणाऱ्या एकल महिलांची संख्या ३८९(९७.२%) आहे असे या अभ्यासामधून समोर आले आहे.

Gramin Vikas Kendra

४९) जात पंचायतीत तक्रार कशासाठी केली होती

एकल महिलांचा अभ्यास करताना भटके-विमुक्त,आदिवासी व इतर समाजातील एकल महिलांचा अभ्यास करताना या सामाज्यामध्ये असणारी जातपंचायती विषयी अभ्यास करणे गरजेचे ठरते. ज्या सामाज्यामध्ये जात पंचायती आहेत त्या समाज्यातील एकल महिलांनी जर जात पंचायतीकडे तक्रार केली असेल तर ती कशासाठी केली या गोष्टीचा अभ्यास करणे गरजेचे आहे.म्हणून अभ्यास्कर्त्यानी हा प्रश्न अभ्यासामध्ये घेतला आहे.

अ. क्र.	तक्रारीचे स्वरूप	वारंवारीता	टक्केवारी
१	पती विरुद्ध	२	०.५%
२	सासरच्या विरुद्ध	३	०.८%
३	इतर	३	०.८%
४	माहिती सांगितली नाही	३	०.८%
५	लागु नाही	३८९	९७.३%
	एकूण	४००	१००%

वरील सारणी वरून असे लक्षात येते की ,एकल महिलांचा अभ्यास करताना ज्या एकल महिलांनी आपल्यावर होणाऱ्या अत्याचार विरुद्ध जात पंचायत मध्ये आवाज उठवताना तो कश्यामुळे उठवला आहे याचा अभ्यास करताना पती विरुद्ध तक्रार करणाऱ्या एकल महिलांची संख्या २(०.५%) आहे.तर सासरच्या लोकाविरुद्ध तक्रार करणाऱ्या एकल महिलांची संख्या ३(०.८%) आहे.इतर कारणामुळे जात पंचायतमध्ये आवाज उठवणाऱ्या एकल महिलांची संख्या ३(०.८%) आहे.माहिती न सांगणाऱ्या एकल महिलांची संख्या ३(०.८%) आहे.तर हा प्रश्न लागू नसणाऱ्या एकल महिलांची संख्या ३८९(९७.३%) आहे.

५०) तक्रार केल्याचा निर्णय योग्य झाला का

एकल महिलांचा अभ्यास करताना भटके-विमुक्त,आदिवासी समाजातील एकल महिलांचा अभ्यास करताना या सामाज्यामध्ये असणारी जातपंचायती विषयी अभ्यास करणे गरजेचे ठरते.कारण या जातीतील एकल महिलांनी जर जात पंचायत मध्ये तक्रार केली असेल तर त्या गोष्टीबाबत त्या महिलेला योग्य न्याय मिळाला का? या बाबत अभ्यास करणे गरजेचे आहे.त्यामुळे अभ्यासकर्त्यांनी हा प्रश्न अभ्यासामध्ये घेतला आहे.

अ.क्र.	निर्णयाचे स्वरूप	वारंवारिता	टक्केवारी
१	मिळाला	२	०.५%
२	नाही	९	२.३%
३	लागू नाही	३८९	९७.२%
	एकूण	४००	१००%

वरील सारणी वरून असे आढळते की ,जर एकल महिलांनी जात पंचायत मध्ये तक्रार दाखल केली असेल तर त्या एकल महिलाच्या तक्रारीचा योग्य न्याय झाला की नाही किंवा न्याय योग्य मिळाला का नाही याचा अभ्यास करताना २(०.५%) महिलांना योग्य न्याय मिळाला आहे.तर ९ एकल महिलांना जातपंचायत कडून योग्य न्याय मिळाला नाही असे समोर आले आहे तसेच ३८९(९७.२%) एकल महिलांना हा प्रश्न लागू नाही असे समोर आले आहे.

५२) विधवा नसल्यास पतीचे दुसरे लग्न झाले आहे का

एकल महिलांचा अभ्यास करतानाज्या एकल महिला परीतक्ता आहेत म्हणजेच ज्या महिला या पतीपासून विभक्त राहतात किवा काही कारणास्तव या एकल आहेत. त्यांचे लग्न झाले होते व त्या आजमितीला पतीपासून वेगळया राहतात त्या महिलांच्या विषयी अभ्यास करणे गरजेचे आहे.तसेच या एकल महिलेपासून विभक्त

Gramin Vikas Kendra

झाल्यानंतर तिच्या पतीने दुसरे लग्न केले केले का नाही.या गोष्टीचा अभ्यास करणे गरजेचे आहे म्हणून अभ्यासकांनी हा प्रश्न अभ्यासामध्ये घेतला आहे.

अ.क्र.	स्वरूप	वारंवारिता	टक्केवारी
१	होय	३५	८.८%
२	नाही	३५७	८९.३%
३	लागु नाही	६	१.२%
४	माहिती सांगितली नाही	२	०.५%
	एकूण	४००	१००%

वरील सारणी वरून असे लक्षात येते कि,एकल महिला विधवा नसल्यास म्हणजेच ती परीतक्ता असल्यास त्या एकल महिलांच्या पतीचे दुसरे लग्न झाले आहे का याबाबत असे कि ४०० एकल महिला पैकी ३५(८.८%) पारितकता महिलांच्या पतीने दुसरे लग्न केले आहे.तर ३५७(८९.३%) महिलांच्या पतीनी दुसरे लग्न केले नाही.तसेच ६(१.२%) महिलांना हा प्रश्न लागू होत नाही.तर २ (०.५%) महिलांनी या बाबत माहिती सांगितली नाही.

५३) दुसऱ्या पत्नी पासून किती मुले आहेत

एकल महिलांचा अभ्यास करताना ज्या एकल महिला परीतक्ता आहेत म्हणजेच ज्या महिला या पतीपासून विभक्त राहतात किवा काही कारणास्तव या एकल आहेत. त्यांचे लग्न झाले होते व त्या आजमितीला पतीपासून वेगळया राहतात त्या महिलांच्या विषयी अभ्यास करणे गरजेचे आहे.तसेच या एकल महिलेने ज्या व्यक्तीबरोबर विवाह केला होता परंतु आज ती या व्यक्तीपासून विभक्त राहते.म्हणजेच त्या एकल महिलेच्या पतीने दुसरे लग्न केले असल्यास त्या व्यक्तीला दुसऱ्या पत्नीपासून किती मुले आहेत याचा अभ्यास करणे गरजेचे आहे.म्हणून हा प्रश्न अभ्यासामध्ये घेतला आहे.

Gramin Vikaskendra

अ.क्र.	मुले असण्याचे स्वरूप	वारंवारिता	टक्केवारी
१	१-२	१९	४.८%
२	२-४	९	२.२%
३	माहित नाही	५	१.२%
४	माहिती दिली नाही	१	०.३%
५	लागु नाही	३६६	९१.५%
	एकूण	४००	१००%

वरील सारणी वरून असे लक्षात येते की,एकल महिलाचा अभ्यास करताना एकल महिला आपल्या पती पासून विभक्त झाल्यानंतर त्या पतीने दुसरे लग्न केले असल्यास त्या व्यक्तीला दुसऱ्या पत्नीपासून किती मुले आहेत याबाबतदुसऱ्या पत्नीपासून १-२ मुले असणाऱ्याची संख्या १९(१.८%) आहे.तर २-४ मुले असणाऱ्याची संख्या ९(२.२%) आहे.तसेच ५ (१.२%) महिलांना आपल्या पतीला दुसऱ्या पत्नी पासून किती मुले आहे याबाबत माहिती नाही. तर १(०.३%) महिलेने या बाबत कुठलीही माहिती दिली नाही. तर ३६६(९१.५%) एकल महिलांना हा प्रश्न लागू नाही म्हणजेच एकतर या महिला विधवा आहेत किंवा त्या महिलाच्या पतीने दुसरे लग्न केले नाही.

५४) काही तडजोड केली आहे का

एकल महिलांचा अभ्यास करताना ज्या एकल महिला परीतक्ता आहेत म्हणजेच ज्या महिला या पतीपासून विभक्त राहतात किवा काही कारणास्तव या एकल आहेत. त्यांचे लग्न झाले होते व त्या आजमितीला पतीबरोबर काही गोष्टी पटत नसल्याने किवा भांडण झाल्याने वेगळया राहतात त्या महिलांना पुन्हा काही तडजोड करून त्यांचे भांडण मिटवून एकत्र आण्यासाठी काही प्रयत्न झाले आहे का विषयी अभ्यास करणे गरजेचे आहे.म्हणून अभ्यासकांनी हा प्रश्न अभ्यासामध्ये घेतला आहे.

अ.क्र.	तडजोडीचे स्वरूप	वारंवारिता	टक्केवारी
१	होय	३०	७.४%
२	नाही	३६३	९०.८%
३	लागु नाही	७	१.८%
	एकूण	४००	१००%

वरील सारणी वरून असे लक्षात की,ज्या एकल महिला आहेत त्या काही कारणास्तव आपल्या पती पासून विभक्त राहतात किंवा पती बरोबर भांडण झाल्याने विभक्त राहतात त्या परीतक्ता महिलांचे पती किंवा इतर घरातील लोकांबरोबर भांडण किंवा इतर गोष्टी घडल्याने त्या वेगळया राहतात.ते भांडण किवा समेट घडवण्यासाठी कुठल्या स्वरूपाच्या तडजोडी झाल्या आहेत का याबाबत ४०० एकल महिला पैकी ३०(७.४%) एकल महिलांच्या भांडणामध्ये किंवा केसमध्ये तडजोडी झालेल्या आहेत.तर ३६३(०.८%) महिलांच्या केसमध्ये तडजोड झालेली नाही.तसेच ७(१.८%) महिलांना हा प्रश्न लागू होत नाही.

५५) नांदण्यास जाण्याची इच्छा आहे का

एकल महिलांचा अभ्यास करताना ज्या एकल महिला परीतक्ता आहेत म्हणजेच ज्या महिला या पतीपासून विभक्त राहतात किवा काही कारणास्तव या एकल आहेत. त्यांचे लग्न झाले होते व त्या आजमितीला पतीपासून वेगळया राहतात त्या महिला पुन्हा काही तडजोड झाल्यास आपल्या पती बरोबर नांदण्यास जाण्याची इच्छा आहे का? या गोष्टी विषयी अभ्यास करणे गरजेचे आहे.म्हणून अभ्यासकांनी हा प्रश्न अभ्यासामध्ये घेतला आहे.

अ.क्र.	इछेचे स्वरूप	वारंवारिता	टक्केवारी
१	होय	२५	६.३%
२	नाही	३६९	९२.२%
३	लागु नाही	६	१.५%
	एकूण	४००	१००%

वरील सारणी वरून असे लक्षात ये कि,एकल महिलाचा अभ्यास करताना ज्या एकल महिला आहेत त्यामध्ये ज्या एकल महिलाआपल्या पतीपासून काही कारणामुळे विभक्त राहतात.त्या महिलांना नांदण्यास जाण्याची इच्छा काय आहे याबाबत ४०० एकल

महिला पैकी २५(६.३%) एकल महिलाना नांदण्यास जाण्याची इच्छा आहे.तर ३६९ (९२.२%) एकल महिलांना नांदण्यास जाण्याची इच्छा नाही.तर ६(१.५%) महिलांना हा प्रश्न किंवा माहिती लागू होत नाही.

५६) पुनर्विवाह करण्याची इच्छा आहे का

एकल महिलांचा अभ्यास करताना ज्या एकल महिला आहेत म्हणजेच विधवा,परीतक्ता,प्रौढ कुमारिका,इ. या महिला कुठल्याना कुठल्या कारणामुळे एकल झालेल्या असतात.परंतु जीवन जगताना दुसऱ्या जोडीदाराची गरज असते किवा तशी इच्छा काही एकल महिलांची असते.त्यामुळे हा अभ्यास करताना या एकल महिलांना पुनर्विवाह करण्याची इच्छा आहे कि नाही याबाबत अभ्यास करणे गरजेचे आहे. म्हणून अभ्यासकांनी हा प्रश्न अभ्यासामध्ये घेतला आहे.

.

अ. क्र.	स्वरूप	वारंवारिता	टक्केवारी
१	होय	१०	२.४%
२	नाही	३८७	९६.८%
३	लागु नाही	३	०.८%
	एकूण	४००	१००%

वरील सारणी वरून असे लक्षात ये कि,एकल महिलांचा अभ्यास करताना ज्या एकल महिला आहेत त्यांची पुनर्विवाह करण्याची इच्छा आहे का नाही याचा अभ्यास करताना ४०० एकल महिला पैकी १०(२.४%) एकल महिलाची पुनर्विवाह

Gramin Vikas Kendra

करण्याची इच्छा आहे.तर ३८७(९६.८%) एकल महिलांची पुनर्विवाह करण्याची इच्छा नाही.तसेच ३(०.८%) एकल महिलांना हा प्रश्न लागू नाही.

५७) पुनर्विवाह न करण्याचे कारण

एकल महिलांचा अभ्यास करताना ज्या एकल महिला आहेत म्हणजेच विधवा,परीतक्ता,प्रौढ कुमारिका,इ. या महिला कुठल्याना कुठल्या कारणामुळे एकल झालेल्या असतात.परंतु जीवन जगताना दुसऱ्या जोडीदाराची गरज असतेअशी काही एकल महिलांचे म्हणणे असते तसेच काही महिलाना पुनर्विवाह करण्याची इच्छा नसते.यामध्ये त्या एकल महिलांनी पुनर्विवाह का केला नाही याबाबत अभ्यास करणे गरजेचे आहे.म्हणून अभ्यासकांनी हा प्रश्न अभ्यासाठी निवडला आहे

अ. क्र.	कारणाचे स्वरूप	वारंवारिता	टक्केवारी
१	मुले मोठी आहेत	३१६	७९%
२	इच्छा नाही	१७	४.३%
३	इतर	४	१%
५	माहिती सांगितली नाही	२	०.५%
६	लागु नाही	६१	१५.२%
	एकूण	४००	१००%

वरील सारणी वरून असे लक्षात ये कि,एकल महिलांचा अभ्यास करताना ज्या एकल महिला आहेत त्या महिलांनी पुनर्विवाह का केला नाही,तर त्याचे काही करणे त्यांनी या अभ्यासामध्ये काही कारणे सांगितले आहेत.त्यामध्ये मुले मोठी झाली म्हणून ४०० पैकी ३१६ (७९%) महिलांनी पुनर्विवाह केला नाही.तर १७(४.३%) एकल महिलांनी त्याची आत्ता पुनर्विवाह करण्याची इच्छा नाही असे सांगितले आहे.तर ४(१%) महिलांनी पुनर्विवाह न करण्याचे इतर करणे सांगितले आहे.तर २ (०.५%) एकल महिलांनी पुनर्विवाह न करण्याचे कारण सांगितले नाही.तर ६१(१५.२%) एकल महिलांना हा प्रश्न लागू नाही म्हणजे त्या एकतर वयोरूद्ध किवा विधवा किवा इतर कारणामुळे त्यांना हा प्रश्न लागू नाही.

Gramin Vikas Kendra

५८) सध्या कोणते मुख्य प्रश्न आहेत

एकल महिलांचा अभ्यास करताना या महिला आपल्या पती पासून अलिप्त झालेल्या असतात किवां त्या महिलांचा पती मृत्यु झालेला असतो किवा काही कारणास्तव त्या महिला एकल असतात.या महिला एकल असल्याने त्या महिलांना उदरनिर्वाहा बरोबरच अनेक प्रश्न त्यांच्या समोर आवासून उभे असतात.त्या मध्ये आर्थिक,सामाजिक,मुलांचे,घरातील इ.प्रश्न असतात.या महिला एकल असल्याने त्यांच्या समोर नक्की कोणत्या समस्या आहेत या विषयी अभ्यास करणे गरजेचे आहे म्हणून अभ्यासकांनी हा प्रश्न अभ्यासाठी निवडला आहे.

अ. क्र.	प्रश्नाचे स्वरूप	वारंवारिता	टक्केवारी
१	घर	१३०	२२.६४%
२	मुलांचे शिक्षण	१५८	२७.५२%
३	मुलांची नोकरी	७०	१२.१९%
४	मुलांचे लग्न	१५	२.६१%
५	रोजगार	८८	१५.३३%
६	इतर	७५	१३.०६%
७	माहिती सांगितली नाही	१२	२.०९%
८	कोणतीच नाही	७	१.२१%
९	शेतीत वाटा मिळावा	१०	१.७४%
१०	योजनेचा लाभ	९	१.५६%
	एकूण	५७४	१००%

वरील सारणी वरून असे लक्षात ये कि,एकल महिलांचा अभ्यास करताना या एकल महिला अनेक संकटना तोंड देत आपले संसार चालवत असताना त्यांचे मुख्य प्रश्न कोणते आहेत याचा अभ्यास करताना अभ्यासात घेतलेल्या ४०० एकल महिला पैकी १३०(२२.६४%) महिलांचा स्वतःच्या घराचा प्रश्न आहे.तसेच १५८(२७.५२%) एकल महिलांचामुलांच्या शिक्षणाचा मुख्य प्रश्न आहे.तर ७०(१२.१९%) एकल महिलांचा मुलांना नोकरीला लावण्याचा मुख्य प्रश्न आहे.१५(२.६१%) एकल महिलांना मुलांच्या लग्नाचा मुख्य प्रश्न आहे.८८(१५.३३%) एकल महिलांचा रोजगाराचा मुख्य प्रश्न आहे.तर ७५(१३.०६%) महिलांचे इतर मुख्य प्रश्न आहे.तसेच १२(२.०९%) महिलांनी त्यांच्या मुख्य प्रश्नावर बोलण्याचे टाळले किंवा

GraminVikasKendra

माहिती सांगितली नाही.७(१.२१%) महिलांचे कुठलेही मुख्य प्रश्न नाहीत.१०(१.७४%) महिलांचा सासरच्या किंवा माहेरच्या शेतीत आपला वाटा मिळावण्याचा मुख्य प्रश्न आहे.तर ९(१.५६%)एकल महिलांना शासकीय योजना मिळत नाहीत त्यांना त्यांचा लाभ कसा घ्यावा हा मुख्य प्रश्न आहे.

Gramin Vikas kendra

५९) आपले पुढील आयुष्याचे काय स्वप्न आहे

एकल महिलांचा अभ्यास करताना ज्या एकल महिला आहेत त्यांचे आपल्या आयुष्यामध्ये अनेक स्वप्न असतात आणि त्या महिला त्याच स्वप्नासाठी जगत असतात त्या आपले संपूर्ण जीवन हे त्या स्वप्नासाठी खर्ची घालतात.त्यामुळे एकल महिलांचा अभ्यास करताना त्या महिलांच्या आपल्या आयुष्यातील पुढील स्वप्न कोणते आहेत या

गोष्टीचा विचार किवा अभ्यास करणे गरजेचे आहे.त्यामुळे अभ्यास करताना त्या एकल महिलांच्या स्वप्न काय आहे या गोष्टीचा आभ्यास केला आहे.

अ.क्र.	स्वप्नाचे स्वरूप	वारंवारिता	टक्केवारी
१	स्वतःचे घर	२२२	२६.३६%
२	मुले नोकरीला लावणे	२४२	२८.७४%
३	मुलाचे लग्न करणे	१९५	२३.१५%
४	आर्थिक प्रगती करणे	२९	३.४४%
५	इतर	६३	७.४८%
६	माहिती दिली नाही	३०	३.५६%
७	लागु नाही	१९	२.२५%
८	योजनेचा लाभ	४२	४.९८%
	एकूण	८४२	१००%

वरील सारणी वरून असे लक्षात ये कि,एकल महिलांचा अभ्यास करताना या एकल महिला अनेक संकटना तोंड देत आपले संसार चालवत असताना त्यांचे आपल्या आयुष्यातील स्वप्न काय आहे याचा अभ्यास करताना या महिलांचे स्वप्नाचा विचार करताना स्वतःचे घर असणाऱ्या महिलांची संख्या २२२(२६.३६%)आहे तर मुले नोकरीला लावणे हे २४२(२८.७४%) महिलांचे स्वप्न आहे.मुलांचे लग्न करणे हे १९५(२३.१५%) महिलांचे स्वप्न आहे.आर्थिक प्रगती करणे हे स्वप्न असणाऱ्या एकल महिलांची संख्या २९(३.४४%) आहे.इतर स्वप्न असणाऱ्या एकल महिलांची संख्या हि ६३(७.४८%) आहे.तसेच माहिती ण देणाऱ्या महिलांची संख्या ३०(३.५६%) आहे.तसेच अनेक योजनाचा लाभ घेऊन आपल्या कुटुंबाची प्रगती करण्याचे स्वप्न असणाऱ्या एकल महिलांची संख्या ४२(४.९८%) आहे.तर या प्रश्नाना उत्तर न देणाऱ्या किवा हा प्रश्न लागू नसणाऱ्या महिलांची संख्या १९(२.२५%) आहे असे लक्षात येते.

Gramin Vikas Kendra

६०) कायमस्वरूपी राहण्याचे ठिकाण

एकल महिलांचा आभ्यास करताना त्या एकल महिला कायम स्वरूपी कुठल्या ठिकाणी वास्तव्यास आहे या गोष्टीची माहिती असणे किवा अभ्यास करणे गरजेचे आहे.तसेच त्या एकल महिलांच्या राहण्याच्या ठिकाणावर त्या एकल महिलाच्या जीवनातील अनेक गोष्टीवर परिणाम होत असतो म्हणून एकल महिलांचे कायम राहण्याचे ठिकाण कोणते या गोष्टीचा अभ्यास करणे अभ्यासकाला महत्त्वाचे वाटते.

अ. क्र.	ठिकाण	वारंवारिता	टक्केवारी
१	श्रीगोंदा	१४०	३५%
२	कर्जत	१०२	२५.५%
३	जामखेड	१५८	३९.५%

	एकूण	४००	१००%

वरील सारणीवरूनअसे लक्षात येते कि,एकल महिलांचा अभ्यास करताना एकल महिला कायम स्वरूपी कुठे राहतात याचा अभ्यास करताना असे लक्षात येते कि कार्यक्षेत्रातातील एकूण ४०० महिलान पैकी १५८(३९.५%) महिला या जामखेड मध्ये कायमस्वरूपी राहतात.तर श्रीगोंदामध्ये १४०(३५%)एकल महिला राहतात.तसेच कर्जत कार्यक्षेत्रात १०२(२५.५%) महिला राहतात.अशा प्रकारे या एकल महिला कुठे राहतात याचा अभ्यास केला आहे.

एकल महिलांचा अभ्यास करताना या महिलांच्या सर्वांगीण विकासाच्या दृष्टीने आवश्यक असणाऱ्या सर्व गोष्टीचा अभ्यास करणे गरजेचे आहे.यामध्ये या महिलांकडे कुठल्या प्रकारचे ओळखीचे पुरावे आहेत याचा अभ्यास करणे गरजेचे

आहे.कारण अनेक ठिकाणी ओळखीच्या पुराव्या शिवाय कुठल्याही गोष्टी होत.नाही **नाही.त्यामुळे हा प्रश्न अभ्यास कर्त्याने अभ्यासामध्ये घेतला आहे**

वरील सारणी वरून असे लक्षात येते की,एकूण ४०० एकल महिला पैकी ३५१(८७.७५%) एकल महिलांकड रेशन कार्ड आहे तर एकूण ४०० एकल महिला पैकी १४२(३५.५%) एकल महिलांकडे जातीचा दाखला आहे. तर एकूण ४०० एकल महिला पैकी ३६२(९०.५%) एकल महिलांकडे मतदान कार्ड आहे.तसेच एकूण ४०० एकल महिला पैकी ३९०(९७.५%) एकल महिलांकडे मतदान कार्ड

अ.क्र.	**ओळखीचा पुरावा**	**एकूण महिलांची संख्या**	**महिलांची संख्या**	**टक्केवारी**
१	रेशनकार्ड	४००	३५१	८७.७५%
२	जातीचादाखला	४००	१४२	३५.५%
३	मतदानकार्ड	४००	३६२	९०.५%
४	आधार कार्ड	४००	३९०	९७.५%
५	पॅनकार्ड	४००	१२५	३१.२५%
६	बँकेचेपासबुक	४००	३४१	८५.२५%
७	रहवासीदाखला	४००	२३०	५७.५%
८	घरपट्टी	४००	१३३	३३.२५%
९	वीज बिल	४००	११७	२९.२५%
१०	वाहनपरवाना	४००	६	१.५%
११	काहीच नाही	४००	४	१%
	एकूण		**२२०१**	

आहे. तर एकूण ४०० एकल महिला पैकी ३९०(९७.५%) एकल महिलांकडे आधारकार्ड आहे. तर एकूण ४०० एकल महिला पैकी १२५(३१.२५%) एकल महिलांकडे पॅनकार्ड,तसेच एकूण ४०० एकल महिला पैकी ३४१(८५.२५%)एकल महिलाकडे बँकेचेपासबुक, ४०० एकल महिला पैकी २३०(५७.५%)एकल महिलांकडे रह्वासी दाखला आहे.तसेच एकूण ४०० एकल महिलापैकी १३३(३३.२५%)एकल महिलांकडे घरपट्टी आहे. एकूण ४०० एकल महिलापैकी ११७(२९.२५%)एकल महिलांकडे वीजबिल आहे. एकूण ४०० एकल महिलापैकी ०६(१.५%)एकल महिलांकडे वाहन परवाना आहे. एकूण ४०० एकल महिलापैकी ०४(१%)एकल महिलां कडे काहीच नाही.

Gramin Vikas kendra

शिफारशी –.

- या अभ्यासामध्ये कार्यक्षेत्रातील एकल महिलांचा अभ्यास करताना निवडलेल्या कार्यक्षेत्रा मध्ये विधवा महिलांची संख्या सर्वात जास्त आहे.हे प्रमाण जास्त का आहे याचा अभ्यास करणे गरजेचे आहे.
- सासरी व माहेरी असणाऱ्या शेतीमध्ये या एकल महिलांना जास्त प्रमाणामध्ये वाट्याचे प्रमाण कमी आहे ते का आहे याचा अभ्यास करने गरजेचे आहे.

Gramin Vikas kendra

- सासरच्या व माहेरच्या उत्पन्नातील या एकल महिलांचा वाटा कश्या पद्धतीने वाढवता येऊ शकतो या विषयी अभ्यास करून त्या महिलांना मार्गदर्शन करणे.
- सासरी किंवा माहेरी असणाऱ्या व्यवसाया मधील वाट्यामध्ये या महिलांना मिळणारा वाटा का कमी महिलांना मिळतो या विषयी व्यापक अभ्यास करणे.
- ज्या एकल महिलांना किंवा त्यांच्या मुलांना असणाऱ्या आजारा विषयी पूर्ण माहिती समजून घेऊन त्यांना आजारावर कुठल्या स्वरुपाची मदत करता येऊ शकते किंवा शासकीय योजनाची माहिती देऊन मदत मिळवून देण्यासाठी मदत करण्यासाठी विविध आरोग्य योजनाची माहिती देणे.
- या आजाराविषयी माहिती घेऊन त्यांना मोफत शासकीय आरोग्य योजनाची माहिती देऊन आर्थिक मदत मिळवून देणे.
- या महिलांना आपले स्वत:चे घर मिल्ज्वून देण्यासाठी मदत देणे व शासकीय योजनाची माहिती देणे.
- सासरी न राहण्याच्या करणामध्ये जे करणे समुपदेशन करून सोडवता येतील ते कारण शोधून त्यांना त्या विषयी मदत करणे.
- ज्या महिलांकडे पतीच्या मृत्यूचा दाखला नाही त्यांना त्या दाखला नसल्याचे तोटे सांगून त्यांना ते काढण्यासाठी काय मदत करता येईल या विषयी महिती करून घेणे.व त्यांना मदत करणे.
- या अभ्यासातील जास्त महिला या मजुरी करून उपजीविका करतात.ती शास्वत नसते त्या महिलासाठी शास्वत कामाचा पर्याय काय असू शकतो या विषयी अभ्यास करून त्यांना तश्या प्रकारच्या योजनाची,प्रशिक्षणाचे नियोजन करणे.
- ज्या एकल महिलांनी शासकीय योजनाचा लाभ भेटला आहे.परंतु शासनाच्या नवीन येणाया योजनाची माहिती देऊन त्यांना त्या मिळवून देण्यासाठी मदत करणे.तसेच ज्यांनी आत्ता पर्यंत कुठल्याही योजनाचा लाभ गेटला नाही त्यांना योजना विषयी माहिती सांगून त्यांना त्या मिळवून देणे.
- या एकल महिलांनी वेगवेगळया ठिकाणहून कर्ज घेतलेले आढळते .त्या विविध कारणाचा अभ्यास करून त्या ठिकाणी मदतीसाठी व त्यांचा विकास करण्यासाठी बचतगट निर्मितीसाठी प्रयत्न करणे.

Gramin Vikas Kendra

- पतीच्या व वडिलाच्या या वाटा असणाऱ्या महिलांची संख्या कमी असून बाकी असलेल्या महिलांना वाटा का नाही याचा अभ्यास करून त्या संदर्भामध्ये त्यांना मार्गदर्शन करून कायदे विषयक माहिती देणे.
- ज्या एकल महिला परस्थिती मुळे अडाणी किंवा थोड्या शिकलेल्या आहेत.परंतु त्यांची शिकण्याची इच्छा आहे त्यांच्या साठी रात्र शाळा सारखी योजना राबिवणे.
- ज्या एकल महिलांची मुले शिक्षण घेत नाहीत त्यांना शासनाच्या विविध योजनाची माहिती देऊन त्यांना शिकवण्यासाठी प्रयत्न करणे.
- या एकल महिलांनी आपल्या मुलांसाठी भविष्यासाठी कुठलीही तरतूद केली नसेल तर त्यांना त्याचे महत्त्व पटवून देऊन त्यांच्या साठी तरतूद करण्यासाठी सांगणे.
- एकल महिलावर होणाऱ्या अन्याय-अत्याचाराची संख्या जास्त असते परंतु त्या बदनामीच्या भीतीने किंवा कोणाच्यातरी दबावामुळे पोलीस स्टेशन मध्ये तक्रार करत नाही.त्यांना त्यांच्या हक्क-अधिकाराची व कायद्याची माहिती देऊन होणाऱ्या अन्यायाविरुद्ध तक्रार कशी द्यावी याची जनजागृती करणे.
- एकल महिलाना महिलांच्या कायद्याविषयी व त्यातील तरतुदी विषयी संपूर्ण माहिती सांगणे.ज्या मुळे या महिलांना आपण काय तक्रार करत आहोत व त्याचे काय परिणाम होतील किंवा तो अन्यायाला कुठल्या कायद्यामध्ये बसवून न्याय मागता येईल या विषयी माहिती होईल.
- महिलांना त्यांच्या हक्क-अधिकाराविषयी संपूर्ण माहिती देणे.
- या एकल महिलांनी कुठल्याही न्याय व्यवस्थेमध्ये आपली तक्रार दाखल केली असल्यास त्या महिलांना कायद्याची संपूर्ण माहिती देऊन न्याय का मिळत नाही या विषयी अभ्यास करता येईल अश्या स्वरुपाची जनजागृती करणे.
- या एकल महिलांना आपल्यावर होणाऱ्या अन्याय अत्याचारा विरुद्ध कुठे-कुठे न्याय मागू शकतो या विषयी संपूर्ण माहिती देणे.
- या एकल महिला गरीब असतात.केस चालवण्यासाठी त्यांच्याकडे पैसा नसतो त्यामुळे त्या कुठेही तक्रार करत नाही त्यामिळे त्यांना मोफत विधीसेवेची माहिती सांगणे.व त्याची संपूर्ण माहिती सांगणे.

- ज्या एकल महिलांच्या सामाज्यामध्ये आजूनही जात पंचायत आहेत त्यांना जात पंचायतिचे तोटे सांगणे.तसेच या मध्ये होणाऱ्या महिलांच्या अत्यात्रारा विरुद्ध आवाज उठवण्यासाठी जनजागृती करणे.
- ज्या एकल महिलांच्या पतींनी त्या एकल महिला ह्यात असताना दुसरे लग्न तिच्या संमतीशिवाय केले किंवा कुठल्याही कायदेशीर कार्यवाही शिवाय केले असल्यास त्या महिलेला होणाऱ्या अन्याया विरुद्ध आवाज उठवण्यासाठी किंवा त्या बाबत चर्चा करून तक्रार करण्यासाठी मार्गदर्शन करणे.
- ज्या परीतक्ता महिला आहे या महिलांच्या पतीसाठी/सासरच्या लोकांसाठी/महिलेसाठी समुपदेशन करावे.व त्यांचा समेट घडवून आणणे.
- ज्या महिलेची नांदण्यास जाण्याची इच्छा आहे त्या महिलेच्या पतीचे व तिचे समुपदेशन करून समेट घडवून आण्यासाठी प्रयत्न करणे.
- या एकल महिलांचे असणाऱ्या प्रश्नावर अभ्यास करून ते सोडवण्यासाठी विविध मार्गाचा उपयोग करून त्यांना मदत करणे.
- यामध्ये ज्या महिलांकडे ओळखीचे पुरावे नाही त्या महिलांना ते पुरावे काढण्यासाठी आवश्यक असणारे कागतपत्रे व प्रक्रिया समजून सांगून त्यांना ते काढून देण्यासाठी मार्गदर्शन करणे
- या महिलांच्या विकासासाठी किंवा या महिलांवर होणाऱ्या अन्याय-अत्याचाराला वाचा फोडण्यासाठी या महिलांना कायदेविषयक माहिती देऊन त्यांना मार्गदर्शन करून त्यांना न्याय मिळवून देण्यासाठी प्रयत्न करणे.

Gramin Vikas Kendra

इकोनेट, पुणे व ग्रामीण विकास केंद्र, जामखेड
कुंभारतळे, ता. जामखेड, जि. अहमदनगर. फोन नं. ०२४२१-२२२२६६

एकल महिला सर्वेक्षण

सर्वसाधारण माहिती

१) संपूर्ण नाव (माहेरचे) --
----

२) माहेरचा संपूर्ण पत्ता व संपर्क ----------------------------------
----
----

३) संपूर्ण नाव (सासरचे) --
----

४) सासरचा संपूर्ण पत्ता व संपर्क ---------------------------------
----
----

५) सध्याचा पत्ता व संपर्क --

----

६) वैवाहिक स्थिती-

१) विधवा २) परित्यक्ता ३) घटस्फोटीत ४) इतर --

कौटुंबिक माहिती

Gramin Vikas kendra

७) सासरची कौटुंबिक माहिती

अ.क्र.	नाव	नाते	वय	शिक्षण	व्यवसाय	वार्षिक उत्पन्न
१						
२						
३						
४						
५						
६						
७						
८						
९						
१०						

७.१) सासरी शेती असल्यास-

किती एकर/ गुंठे	सामाईक/ विभक्त	बागायती/ जिरायती	वार्षिक उत्पन्न	उत्पनातील आपला वाटा (रुपये)

७.२) सासरी व्यवसाय असल्यास-

कोणता व्यवसाय	सामाईक/ विभक्त	वार्षिक उत्पन्न	उत्पनातील आपला वाटा (रुपये)

Gramin Vikas kendra

८) माहेरची कौटुंबिक माहिती

अ.क्र.	नाव	नाते	वय	शिक्षण	व्यवसाय	वार्षिक उत्पन्न
१						
२						
३						
४						
५						
६						
७						
८						
९						
१०						

८.१) माहेरी शेती असल्यास-

किती एकर/ गुंठे	सामाईक/ विभक्त	बागायती/ जिरायती	वार्षिक उत्पन्न	उत्पनातील आपला वाटा (रुपये)

८.२) माहेरी व्यवसाय असल्यास-

Gramin Vikas kendra

कोणता व्यवसाय	सामाईक/ विभक्त	वार्षिक उत्पन्न	उत्पनातील आपला वाटा (रुपये)

९) ओळखीचा पुरावा म्हणून आपणाकडे कोणकोणती कागदपत्रे आहेत ?

१) रेशनकार्ड २) जातीचा दाखला ३) मतदान कार्ड

४) आधार कार्ड ५) पॅन कार्ड ६) बँकेचे पासबुक

७) रहिवासी दाखला ८) घरपट्टी ९) विज बिल

१०) वाहन परवाना ११) पासपोर्ट

आरोग्य

१०) आपणास/ मुलांना काही अपंगत्व अथवा दुर्धर आजार आहे काय ?

१) होय २) नाही ३) माहित नाही

१०.१) असल्यास कोणता?---

१०.२) त्यासाठी दवाखान्याचा खर्च कसा करता?---

रहिवास

१ १) सध्या कोणाकडे राहत आहात?---------------------------------------
----

१ २) किती वर्ष/महिने/दिवसांपासून राहत आहात? -----------------------
----
१ ३) सासरी न राहण्याची कारणे ?---------------------------------------
----

----

१ ४) विधवा असल्यास पतीच्या मृत्यूचे कारण काय ? -------------------
----

----

१ ५) पतीच्या मृत्यूचा दाखला आहे काय? १) होय
२) नाही ३) माहित नाही

उपजीविका व संपत्ती

१ ६) आपले सध्याचे उपजिविकीचे साधन काय?---------------------------
----
----

१ ७) शासकीय योजनांचा लाभ मिळाला आहे का ?१) होय
२) नाही

Gramin Vikas kendra

१८) असल्यास कोणत्या योजनांचा/ स्वरूपाचा लाभ मिळाला आहे -------
----

----

१९)का आहे लेघेत कर्ज कारणासाठी कोणत्या खालीलपैकी आपण?

१) आजारपण २) मुलांचे शिक्षण ३) व्यवसाय उभारणी ४) लग्न

५) कुटुंबाच्या इतर गरजा ६) कर्ज घेतले नाही ७) इतर----------------------

२०) कर्ज घेतले असल्यास पुढीलपैकी कोणाकडून घेतले आहे ?

१) सावकार २) बचत गट ३) नातलग ४) मैत्रीण/ मित्र ५) पतसंस्था ६) बँक ७) मायक्रो फायनान्स ८) इतर --------------

२१) या कर्जाची परतफेड आपण कशी करत आहात ?

Gramin Vikas Kendra

२२) तुमचा नवऱ्याच्या वा वडिलांच्या संपत्तीत वाटा आहे काय ?
१) होय   २) नाही   ३) वाटा मिळू शकतो   ४) संपत्ती नाही
५) इतर -------------------

२३) तुमच्या स्वतःकडे खालीलपैकी कोणती मालमत्ता आहे ?
१) जमीन   २) घर   ३) दागिणे   ४) भांडी
५) जनावरं   ६) पैसा   ७) इतर -------------------------

शिक्षण

२४) आपणशिक्षण न घेतल्याचे वा अर्धवट शिक्षण सोडल्याचे कारण काय ?
--- --------------------
----

२५) आपलीमुले कोणत्या शाळेत शिक्षण घेत आहेत ?
१) सरकारी   २) खाजगी   ३) आश्रम शाळा   ४)बोर्डिंग शाळा
५) इतर---
----

२६) त्यांच्याशिक्षणाचा खर्च कोण करतो?

Gramin Vikas kendra

----

२७) मुलांच्या पुढील शिक्षणासाठी काही तरतूद केली आहे काय ?

१) होय २)नाही

२७.१) होय असल्यास काय ---

२७.२) नाही असल्यास का ---

पोलीस यंत्रणा व न्यायालयीन प्रक्रिया

२८) आपण पोलिसांत तक्रार दाखल केली आहे काय ?

१) होय २) नाही ३) तक्रार दाखल करून घेतली नाही

४) इतर --

२९) होय असल्यास कोणत्या कारणासाठी तक्रार दाखल केली ?

----

३०) पोलिसांकडून काही कारवाई झाली काय

१) होय २) नाही ३) माहित नाही ४) इतर-----------

Gramin Vikas kendra

३१) न्यायालयीन प्रक्रिया चालू आहे का?   १) होय
२) नाही

३२) होय असल्यास कोणत्या कारणासाठी दावा दाखल केला आहे?-------

३२.१) कुठे --
-----------------------३२.२) किती वर्षापासून--
३२.३) आतापर्यंत आलेला एकूण खर्च--

जातपंचायत

३३) जात पंचायतीत तक्रार दाखल केली आहे काय?   १) होय   २) नाही

३४) कशासाठी तक्रार दाखल केली होती ?
----

३५) होय असल्यास काय निर्णय झाला? ---

३६) आपणास जातपंचायतीकडून योग्य न्याय मिळाला असे वाटते काय ?

१) होय २) नाही ३) सांगता येत नाही
४) इतर--------

३७) <u>विधवा नसल्यास</u> पतीचे दुसरे लग्न झाले आहे का? १) होय
२) नाही

३८) दुस-या पत्नीपासून किती मुले आहेत? --

३९) तडजोडीचे प्रयत्न यापूर्वी झाले आहेत का? १) होय
२) नाही

४०) नांदणेस जाणेची इच्छा आहे का? १) होय २) नाही

<u>सर्वांसाठीचे प्रश्न</u> ....

४१) पुनर्विवाह करण्याची इच्छा आहे का? १) होय
२) नाही

४२) पुनर्विवाह न करण्याचे कारण काय? --

४३) सध्या कोणते मुख्य प्रश्न आहेत? --

Gramin Vikas kendra

४४) आपण पुढील आयुष्याची काय स्वप्न आहेत ? -------------------------
----

माहिती घेणाऱ्याची सही **माहिती देणाऱ्याची सही**

दिनाक :- / /२०१९

Gramin Vikas Kendra